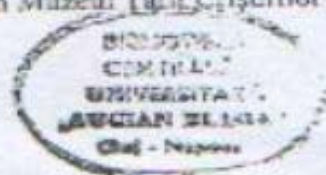

830190

Ilustrația copertei I:

Anonim venețian - Școala lui Botticelli, *Maica Domnului cu Pruncul Iisus*, pictură în ulei, datând din secolul al XV-lea. Această valoroasă pictură, aparținând Patrimoniului Cultural Național al României, se află expusă în Muzeul Țării Crișurilor din Oradea.

"FLOAREA DARURILOR"

Ediție îngrijită de FLORIAN DUDAȘ

EDITURA LUMINA, Oradea, 1997

ISBN 973-97458-5-7

24110.81 Morali religioasă
821 (31.1-81)=35.1 Lit. italiană
Lit. populară

Cartea patimilor omenești

După ce timp de patrusprezece ani fiul împăratului Teodosie a fost crescut într-un turn, retras de lume, fiind dus la palat, îi aratără toate lucrurile și săptaturile acestei lumi. Între altele, văzând o femeie, întrebă de numele ei. Unul îi răspunse în glumă: "Numele ei este diavolul, care trage pe oameni la muncă". Întrebat în cele din urmă care lucru sau săptură i-a plăcut mai mult, a răspuns: "Diavolii, care trag pe oameni la muncă".

(din "Floarea Darurilor")

Dăinuiri străbune păstrează amintirea prin poveștile române a *Florii florilor*. Anume, se povestește că, în alte vremuri, pe când Făt-Frumos se afla în pânțele mamei sale și plângea, aceasta după ce zadarnic a încercat să-l oprească, doar când i-a promis pe *Floarea florilor*, minunea frumusețelor, a tăcut.

De sute de ani, literatura română păstrează vie între dăinuirile străbune *Floarea Darurilor*. Numele nu denumește o frumusețe feminină, ci o carte "pentru lume", unică în felul ei și foarte interesantă prin învățăturile ce le conține.

Opera *Fiore di Virtu* (acesta este titlul original) a apărut pe la începutul secolului al XIV-lea la Bologna, în Italia. Cartea cuprinde 35 de capitole, un număr de 18 dintre ele tratând 18 virtuți, orânduite, în alte 17 capitole cu tot atâtea vicii: iubirea cu invidia, pacea cu mânia, bucuria cu tristețea etc. (singura virtute fără viciu este moderanța sau noblețea meritului individual). La rândul lor, fiecare capitol are patru părți (distincte în text prin litere majuscule): **A.** Definiția viciului sau virtuții; **B.** Simbolizarea acelei virtuți sau acelui viciu

printr-o vietate; C. O serie de cugetări și D. Un exemplu aplicativ (sau istorioară).

Faima cărții *Floarea Darurilor*, datorată, într-o mare măsură, șugitorilor Bisericii creștine, învăluie de mai bine de o jumătate de mileniu literatura a numeroase neamuri, a celor din Europa și Orient în primul rând. De sute de ani, ea se întâlnește și la Români, răspândită într-o formă manuscrisă sau tipărită, în numeroase variante și ediții, mai mult sau mai puțin accesibile, în funcție de "izvodul" folosit, adus, de regulă, de către cărturari peregrini, din lumea greacă, postbizantină ori din cea occidentală. Cel mai vechi, mai complet și minunat alcătuit rămâne însă textul original, scris în Italia, pe la 1330-1350, păstrat în Biblioteca Comunală din Siena, tradus și tipărit în românește prin strădania Domnului Profesor universitar doctor docent Pandelescu Olteanu, savant Român care, după ce a petrecut o bună parte a vieții pe urmele acestei minunate alcătuiți literare, a dăruit culturii noastre marea sinteză FLOAREA DARURILOR, tipărită cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinției Sale Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, în anul 1992, la Timișoara.

Ediția de față redă textul tradus după originalul italian, dar într-o formă ce nu îndeplinește exigențele unei ediții științifice, critice (așadar celor avizați, cercetătorilor și intelectualilor interesați de cunoașterea aprofundată a acestei opere le va fi mai la îndemână tratatul domnului Profesor Pandelescu Olteanu). Adaptând astfel pe înțelesul poporului această versiune, o dăm în tipar cu credința în imensa-i popularitate, pentru a putea fi citită de către toți cei doritori, din sate, târguri și orașe, prin școli, biserici și alte așezăminte, de către vârstnici și tineri, de către toți cei iubitori de învățătură și lectură. La sfârșitul ediției, cei doritori găsesc amănunte privind izvoarele operei, cu unele date, necesar a fi cunoscute, despre autori și felurile scrieri sau izvoare mai des pomenite în carte. Bibliografia sumară îi îndrumă pe cei interesați și spre alte surse, mai la îndemână în bibliotecile publice.

Așadar, cititorule, primește această carte cu sufletul curat și lumina ochilor limpede, dar mai ales cu credință. Citește-o nu numai în clipe de pace și liniște, ci și în vreme de urgie ori necaz, luând aminte la învățăturile ei de o vârstă cu lumea, dăruind-o semenilor și urmașilor, spre învățătură și liniște sufletească, cu luarea aminte că este cartea patimilor omenești.

Oradea, la 19 Martie 1996

FLORIAN DUDAȘ

Floarea virtuților și a obiceiurilor

Eu am făcut ca acela care este într-o duminică foarte mare de flori și culege toate vârfurile florilor pentru ca să facă o cunună frumoasă. Tot astfel și eu am cercetat, am ales și am adunat din cărțile în care se scrie despre virtuți și despre vicii. Și pun și arăt virtutea și o susțin cu scrierile celor înțelepți și cu dumnezeiasca Scriptură. După aceea pun viciul în opoziție cu virtutea. Și împart această carte în capitole identice pentru a fi mai scurtă și să găsească degrabă, dacă cineva vrea să afle și să învețe ceva despre vreo virtute. De aceea vreau ca această carte a mea să se numească "Floarea virtuților și a obiceiurilor". Și dacă va fi vreo greșală - că sunt desigur - rămâne la discreția celor care o citesc ca să o îndrepte cum doresc. Iar eu mă voi ține strâns de corectarea lor și las greșala mea.

CAP. I. IUBIREA

A. Iubirea, bunăvoința și desfătarea sunt aproape un singur lucru, după cele ce spune *Toma de Aquino* în opera sa "Summa" în general. Prima cauză a oricărei iubiri este cunoștința, așa cum spune *Sfântul Augustin*: Nimeni nu poate să iubească pe cineva, vreun lucru, dacă nu are mai întâi cunoștință de el sau de acea persoană. Și aceasta se produce prin cele cinci simțuri principale ale omului, adică: din vedere, care este în ochi, din auzire, care este în urechi, din miros, care este în nas, din gust, care este în gură, din pipăire, care este în

mână și în altă parte a corpului sau a înțelepciunii intelectuale, care este în imaginația minții. Și acest fel de cunoștință este primul salt în iubire. Dar în cea mai mare parte iubirea provine din ochi, după cum spunea și filosoful. Că dorința omului provine mai întâi din această cunoștință, apoi se mută în memorie și se transformă în plăcere. Și imaginându-și acest fel de plăcere, se naște o dorință a inimii, care dorește după lucrul care îi este plăcut. Iar această dorință naște acea speranță care-i vine ca să poată avea ceea ce i-a plăcut. Și din aceasta se naște esența virtuții iubirii, care este rădăcina și fundamentul, călăuza și cheia și stâlpul tuturor virtuților, precum scrie și numitul filosof *Toma de Aquino* care spune că nici o virtute nu poate exista fără iubire și că toate virtuțile se formează și-și au începutul prin iubire. Astfel că oricine vrea să deosebească virtutea de vicii, să observe bine dacă ceea ce vrea să facă provine sau nu din virtutea iubirii? Și prin aceasta va putea să cunoască adevărul. Și aceasta o poate vedea în mod evident fiecare, care are o judecată sănătoasă, observând bine caracteristica viciilor și a virtuților.

B. Astfel iubirea se poate asemăna de fapt cu o pasăre care se numește *calandrino*, care are astfel de însușire că fiind dusă înaintea unui bolnav, dacă acel bolnav trebuie să moară, *calandrino* întoarce capul și nu se uită deloc la el, iar dacă trebuie să scape, privește țintă la el și toată boala sa iese dintr-însul.

C. Tot astfel face și virtutea iubirii, care nu se uită niciodată la vreun viciu, ci ocolește întotdeauna lucrurile rele și stă cu virtutea. Tot astfel și binele locuiește permanent în fiecare inimă nobilă cum și păsările în verdeața pădurii și-și manifestă virtutea lor cum face lumina, care strălucește mai puternic, când e pusă într-un loc întunecos.

Și după spusa lui *Toma de Aquino* în iubire trebuie să existe o ordine. În primul rând, omul trebuie să iubească pe Dumnezeu mai presus decât toate. Apoi omul trebuie să se iubească pe sine însuși, după aceea pe tatăl său și pe mamă-sa, apoi patria, după cum se cuvine, apoi pe fiecare om după puterea și după situația sa. Dar trebuie să iubească mai mult pe cei buni decât pe cei răi.

Se cade să iubim și pe cei răi, dar nu și viciile lor, precum a scris *sfântul Augustin*. Tot astfel și eu voi eugeta mai întâi despre iubirea de Dumnezeu, pentru că el este mai presus de toate lucrurile.

După aceea voi vorbi despre iubirea de părinți, apoi voi povesti despre iubirea de prieteni, iar la sfârșit voi vorbi despre iubirea de femei.

Iubirea de Dumnezeu, care se numește caritate, descinde și provine din două virtuți și anume din credință și speranță, pentru că nimeni nu poate să iubească vreodată pe Dumnezeu, dacă nu va avea mai înainte de toate credința în el.

Să creadă cu tărie că el este Dumnezeu cel viu și adevărat. Apoi să aibă nădejde în el că va ajunge la gloria vieții veșnice. Și din aceste două virtuți se creează în suflet o dispoziție datorită căreia vrea să intre în dragostea de Dumnezeu prin puterea Duhului Sfânt.

Solomon, rege al Ierusalimului, cercetând cu chibzuință adevărul și perfecțiunea tuturor lucrurilor din lume, despre iubirea de Dumnezeu, a spus: Eu am clădit case, am plantat vii și pomi și am altoit fructe de tot felul. Am făcut lacuri cu pește. Am avut turme, cu cirezi mari cu tot felul de dobitoace. Am avut o mulțime foarte mare de aur și argint și o familie foarte numeroasă cu robi și roabe. Am avut muzicanți, jucători și cântăreți. Am avut oameni de tot felul în curtea mea. Și am avut stăpânire peste toți oamenii, care am vrut eu. Mi s-au făcut cele mai mari onoruri, care s-au dat vreodată unui om. Am avut știință mai presus decât toți oamenii din lume. Și nu a existat niciodată vreun lucru care să-i placă sufletului și să-mi fie oprit și ca eu să nu mă satur, de el după voia mea. Dar când m-am întors cugetând la cele ce am făcut și la osteneala pentru care m-am trudit în zadar, am văzut în toate acestea deșertăciune și mâhnirea sufletului. Și că în nici un lucru din câte există sub Soare nu este altceva decât deșertăciune. Și nici un lucru nu este durabil decât numai iubirea și slujirea lui Dumnezeu. L-am rugat ca să-mi trimită moartea.

Sfântul Pavel a spus: "Înțelepciunea acestei lumi la Dumnezeu este nebunie. Astfel că cel ce știe mai mult, știe mai puțin".

Aristotel a spus: "Gol am venit pe lume și am trăit ca un nebun. Iar la sfârșit am cunoscut că eu nu sunt nimic".

Sfântul Augustin a zis: "O, tu, care cauți pacea! Vrei tu oare să te învâț cum s-o dobândești? Întărește inima ta în iubirea de Dumnezeu, nu în ticăloșia acestei lumi, în care fiecare poate să vadă bine că nimeni nu poate să fie onorat decât dacă altul nu este înjosit. Nici unul nu poate să fie mare, decât dacă altul nu va fi mic. Nici unul nu poate să fie bogat, decât dacă altul nu va fi sărac. Așadar lumea e făcută ca o masă mare cu o față de masă scurtă, mică, pe care unul o

trage în partea sa și descoperă partea fratelui sau a aproapelui său. De aceea cine-și pune iubirea sa în lumea aceasta, de multe ori se întristează pentru că scopul ultim pe care îl are e vanitatea. Dar cine iubește pe Dumnezeu rămâne întotdeauna vesel.

¶ A doua iubire, care se cheamă a rudelor, se naște dintr-un îndemn natural al sufletului, care face pe oameni ca să-și iubească rudele lor cum îi învață natura.

Un profet a spus: "Nu te încrede în cel care nu-și iubește rudele sale. Pentru că cel care nu-și iubește lucrurile sale, nu va iubi niciodată pe ale altuia". Solomon a spus: "Toate apele ies din mare și toate se reîntorc în mare. Și toți oamenii sunt făcuți din pământ și în pământ se reîntorc. Cunoșcând mizeriile și tulburările lumii, eu fericesc mai mult pe cei morți decât pe cei vii, pentru că pe cei morți nu-i mai pot vedea cei răi, care sunt sub Soare. Două lucruri se mișcă întotdeauna unul contra altuia: Cel rău contra celui bun și moartea contra vieții. Bogățiile și virtuțile veselesc inima, dar mai presus de amândouă este iubirea de Dumnezeu".

A treia iubire, care se cheamă prietenia sau însoțirea, constă în a vrea un lucru permis și cinstit în sine și să întemeieze și să întărească în viață o unire care place, desfată pe oameni care vor să stea împreună. Și efectul acestei iubiri decurge din trei cauze:

Prima e pentru binele pe care omul vrea sau nădăjduiește să-l aibă de la prietenul său. Pentru aceasta îl iubește și nu pentru alta. Dar aceasta este iubire din falsitate și propriu-zis nici nu se poate numi iubire. A doua cauză este că omul vrea să contribuie la binele amicului său.

A treia cauză este că omul vrea să participe la fericirea amicului său. Și aceste două feluri de prietenie sunt desăvârșit de bune și de virtuose. Și această prietenie, cum spune *Toma de Aquino*, durează prin trei lucruri: Să iubești pe prietenul tău cu inimă curată și să faci pentru el ceea ce crezi că-i place. Altă cauză e să-l ferești de ceea ce crezi că nu-i place, sau că îl păgubește. Că prietenii se fac și se păstrează pe trei căi. Să-l onorezi în prezența lui, să-l lauzi în absență și să-l ajuți la nevoie.

Solomon a spus: "De la prietenul credincios nu se poate cumpăra nici un lucru."

Ovidiu a zis: "În zilele tale de fericire și prosperitate, vei avea mulți prieteni, dar la vreme de nevoie te vei afla singur". Patru lucruri sunt mai bune vechi decât noi: Prietenul, vinul, peștele și uleiul.

Aristotel a zis: "Cu cât un pom e mai mare, cu atât, are nevoie de o mai mare susținere a lui, (rădăcinile). Și cu cât un om e mai mare, cu atât are nevoie în jurul lui de mai mulți prieteni. Căci nici un bine nu poate să existe singur. Și de aceea fericirea unui om nu este altceva decât prietenie.

Cicero a zis: "Dacă s-ar sui un om în ceruri și ar vedea mărirea și frumusețea lui Dumnezeu, și strălucirea Soarelui și a Lunii și a stelelor și toate celelalte splendori și bucurii ale cerului și s-ar întoarce apoi pe pământ, toate acele splendori și bucurii cerești ar fi ca nimic, dacă nu ar avea un om cu care să poată discuta între ei cum a fost și ce a văzut."

Platon a zis: "Înainte de a-ți iubi prietenul, încearcă-l și după ce l-ai încercat, iubește-l cu inimă curată."

Legea zice: "Prietenia care se face cu un om ticălos sau rău nu poate exista niciodată, decât pentru scopuri mârșave și rele."

Încă: "Binele se corupe din cauza însoțirii cu răul. Iar cel rău, devine bun și infamia dispare dacă se însoțește cu cineva mai cinstit și mai bun decât el."

A patra iubire, care se cheamă în limba cea de obște amor sau poftă, este de trei feluri: Prima este dragostea din dorința pătimașă, adică atunci când bărbatul iubește o femeie numai pentru satisfacerea poftelor pe care vrea să o aibă de la ea și nu pentru altceva, cum fac cea mai mare parte dintre oameni.

Desfătarea unei astfel de iubiri este în întregime o plăcere trupească. Că nimeni nu iubește pe cineva sau ceva, dacă nu ar avea nădejdea că va putea să obțină vreun folos sau vreun bine. Și de multe ori se întâmplă ca să fie rău, dar lor le pare că e binele curat pentru plăcerea lor. De aceea în orice iubire trebuie să existe întotdeauna o desfătare oarecare sau trupească sau intelectuală.

Desfătarea trupească decurge și vine din cinci simțuri principale ale omului, pe care le-am spus mai sus.

Desfătarea intelectuală vine din imaginația intelectului și această desfătare intelectuală este cu mult mai mare decât cea corporală. Iar dintre desfătărilor trupului cea mai mare este aceea a atingerii, a apropierii. Astfel că toată desfătarea iubirii de poftă constă într-o satisfacere sensuală. Nu se mulțumește cu desfătarea intelectuală și lasă pe cea mai mare pentru cea mai mică, ca un lucru care nu se îngrijește de altceva decât numai de poftele sale. Nu se uită la altă

cinste sau plăcere a femeii pe care o iubește, ci numai ca să-și poată satisface pofta sa, ceea ce fac și vitele. De aceea aceasta de fapt nici nu se poate numi iubire.

Aristotel a zis: "Că iubirea nu este altceva decât să vrei ca persoanei pe care o iubești să-i fie bine. Iar cine iubește pe altul pentru binele pe care-l vrea de la el, și pentru nimic altceva, acela nu iubește, pentru că, în realitate, nu vrea binele persoanei iubite, ci-și vrea numai binele său."

Iar despre acest fel de iubire și de dorință se poate spune ceea ce se tratează în cartea "Regulele amorului", scrisă de *Andrea Cappellano*: Îndrăgostitul nu poate să refuze nici un lucru persoanei iubite. Nu-și poate sătura plăcerile obținute de la persoana iubită. Întotdeauna este ternător. Vorbește în public despre înfățișarea persoanei iubite. La vederea ei neașteptată tremură. Se gândește permanent la persoana iubită. Îndrăgostitul este plin de teamă și îngrijorare. Doarme puțin, mănâncă mai puțin. Stă mereu pe gânduri și în melancolie.

Socrate a spus: "Nici o slujire nu e mai mare pentru cineva, decât aceea de a fi rob dragostei."

Platon a zis: "Dragostea nu are ochi. De aceea pe cei îndrăgostiți astfel este bine să-i numim de-a dreptul odioși. După cartea amintită mai sus, ei sunt niște slugi nebune și oarbe. Stau pururea în frică și în gânduri. Aceasta e rațiunea pentru care o astfel de dragoste a poftelor nu este virtutea iubirii, ci este viciul desfrâului."

Toma de Aquino a spus: "Sufletul fiecărui om trebuie să se determine totdeauna prin puterea rațiunii, ca să iubească toate lucrurile frumoase și bune. Dacă se întâmplă ca vreun om să nu iubească pe nimeni pe lume, nu face bine. Dar cel căruia nu-i plac lucrurile frumoase și bune din lume, când le vede, nu este decât un nebun recunoscut, ca și acela care nu se bucură de nici o altă desfătare intelectuală, decât numai de plăcerile josnice ale trupului."

Și *sfințul Bernard* a spus: "Iubirea nu este altceva decât o transformare în ființa iubită, asemănându-i-se în fapte, în maniere, în obiceiuri și în a-i voi aceeași situație ca și a sa".

A treia iubire este iubirea naturală, care nu este în puterea oamenilor, ci îndeamnă sufletul fiecăruia să iubească pe cel ce se aseamănă cu el.

Toma de Aquino spune că fiecare om din lume este atras întotdeauna în mod firesc ca să iubească pe cel asemănător cu el, sau

prin forma corpului sau prin fire, sau prin comportare, sau prin obiceiuri. Aceasta se constată și la animale și la nebuni, care sunt în aceeași situație ca și a ta: stau între ai lor fără nici o altă rațiune rea, ei se mulțumesc numai cu desfătarea intelectuală de a fi împreună. Acest lucru se poate dovedi și din viața fiarelor sălbatice, a păsărilor și a tuturor celorlalte animale, care nu au altă desfătare intelectuală, decât ca să se strângă toate împreună și să se bucure, stând cu cei ce li se aseamănă fără nici o poftă trupească. Și nu există pe lume nici o făptură care să nu tragă spre cei de o fire cu ea.

Că și *Aristotel* a spus: "Toți oamenii din lume s-au născut sub o anumită constelație. Și cei care s-au format sub aceeași constelație trebuie să fie de aceeași structură, se iubesc întotdeauna și le place mai mult să stea între ei decât împreună cu cei care s-au format (născut) sub alte constelații. De aceea fiecareia îi pare frumos și bine ca să iubească toate lucrurile care îi dau siguranța că cei cu care au oarecare asemănare nu le vor pricinui nici o pagubă. Se înțelege că toți meseriașii în mod firesc se iubesc între ei din cauza asemănării meșteșugului lor. Dar în cea mai mare parte unul urăște pe altul din cauza invidiei. Și din această cauză unul mândru are ură pe altul. În general, astfel este cu toate lucrurile că din cauza asemănării pot să ajungă la pagubă. Rațiunea naturală este aceasta: că toți oamenii din lume iubesc mai degrabă folosul lor decât pe al altora.

Astfel cei care spun că nici un om nu iubește niciodată o femeie decât pentru a se culca cu ea, se înșală, după cum se poate vedea în mod evident din cele ce am spus mai sus.

Cicero a zis: "Iubirea perfectă nu este alta decât ca să nu iubești pe cineva nici de nevoie, nici de frică, nici pentru vreun folos pe care nădăjduiește să-l ai de la el. Și aceea este deajuns să cauți numai acca folosință care decurge din desfătarea intelectuală a iubirii.

Și *Platon* a zis: "Vrei tu să cunoști pe cel ce-ți este asemănător, vezi pe cel pe care-l iubești fără nici o pricină."

Și, deoarece de la femei, descinde înțormarea despre această virtute a iubirii, eu sunt hotărât ca să fiu apărătorul lor și al fiecăreia dintre ele, care m-ar asculta. Și voi enumera în ordine mai întâi anumite autorități de înțelepți, care au vorbit bine despre femei, apoi voi cita acele autorități care au vorbit rău. La sfârșit înțeleg să pun de acord aceste scrieri între ele și să dau adevărata deslegare, voind să tai limbile vorbitorilor celor răi.

Autoritățile care vorbesc bine despre femei sunt acestea:

Solomon a zis despre femeia care este bună: "Cine găsește o femeie bună, găsește binele și bucuria. Și cine alungă pe femeia cea bună, alungă binele de lângă el."

Solomon a mai grăit: "Femeia cea bună este cununa bărbatului său. Îi împodobește (cinstește) și bogăția și pe rude. Dumnezeu îi trimite pe femeia cea înțeleaptă".

Încă: "Femeia înțeleaptă înalță casa sa, iar cea nebună o pustiește; după cum omul nu poate exista pe lume fără cele patru elemente, tot astfel nu poate trăi nici fără de femeie. De aceea poate fi socotită ca al cincilea element."

Încă: "Dacă femeile ar exercita științele și uzanțele (artele) lumii, așa cum fac bărbații, toate științele ar străluci prin subtilitatea și finețea femeilor."

Solomon a spus: "Nu există venin (asprime) mai mare decât cea din capul șarpelui și nu există mânie mai presus de mânia femeii."

Încă: "Este mai bine să locuiești cu leul și e mai plăcut să stai cu balaurul, decât să locuiești cu o femeie rea."

Încă: "Prin femeie a fost dat primul păcat și din cauza ei toți murim".

Solomon a zis: "Dintr-o mie de oameni am găsit unul bun. Dar dintre toate femeile nu am găsit nici una bună".

Încă: "Nu locui cu femeia, căci hainele fac molii și femeia face nedreptăți".

Încă: "Este mai bună nedreptatea unui bărbat decât bunătatea unei femei".

Încă: "Dacă femeia ar avea domnia, ar fi potrivnică bărbatului său".

Un înțelept a zis: "Trei lucruri alungă omul din casă: fumul, casa rău acoperită și femeia mânioasă".

Hipocrate a zis către o femeie care ducea foc în mână: "Mai tare arde cel ce poartă, decât ceea ce este purtat".

Homer a spus despre o femeie bolnavă care zăcea pe pat: "Răul stă cu răul".

Sahstius a zis către o femeie, care se pregătea să citească: "Veninul șarpelui se adaugă la veninul scorpionului".

Platon a zis către o femeie, care boccea pe o alta, care era moartă: "Răul se întristează pentru că s-a pierdut alt rău".

Avicena a zis către o femeie, care se pregătea să scrie: "Nu multiplica răul cu alt rău".

Rezolvarea cea dreaptă este să punem de acord autoritățile menționate mai sus, care sunt contra femeilor, cum a fost *Eva*, prin care ne-a venit pierirea. Dar sunt și femei, cum a fost *sfânta Maria*, prin care ne-a venit mântuirea.

Sfântul Augustin a zis: "Nici un lucru nu a fost și nici nu va fi pe lume mai rău, dar nici mai bun decât femeia".

Deci, autoritățile, care au vorbit bine despre femei, se înțelege că au vorbit despre femeile bune. Iar celelalte autorități, care au vorbit rău, se înțelege, că au vorbit despre femeile rele.

Și aceasta o poate vedea limpede oricine, dacă analizează bine spusurile autorităților menționate mai sus. Nici nu mă contrazic, denarece contrazicerea există în cele ce a spus *Solomon* că, nu a găsit niciodată vreo femeie bună. Dar dacă nu a găsit nu înseamnă că nu au existat, ci că el nu a întâlnit femei bune.

Fiindcă nu putem tăgădui că nici înainte de *Solomon*, nici în urma lui nu au existat femei bune, despre care nu este nevoie să povestesc, pentru că este un lucru cunoscut. Salvează astfel reverența lor spunând totodată că nu există femei bune.

Și aceasta va putea să o vadă oricine vrea să citească bine autoritățile lor. Dar eu cred că atunci când a scris, *mânia* l-a făcut să vorbească astfel. Că se povestește în *Vechiul Testament* că atunci când *Solomon* stând înaintea templului a îndrăgit o femeie păgână, care din cauza dragostei, l-a făcut să tăgăduiască lui Dumnezeu și să se închine idolilor și l-a adus într-atâta că-l făcea să se îmbrace și să se îmbróbodească după moda femeilor. Mai apoi l-a făcut să toarcă și-l ducea unde voia, ca și cum ar fi fost un copil. Deci în timpul acela cred că el din cauza mâniei a spus că nu a găsit niciodată o femeie bună.

Pe de altă parte, cine vrea să socotească bine răutățile care se săvârșesc de femei, va constata că sunt mult mai puține decât cele pe care le fac bărbații.

Încă: Referitor la condițiile carnale (trupești) se vede că femeile au de suferit mult mai mult decât bărbații. Căci care frate sau care călugăr sau oricare altul ar suferi ceva dacă ar vedea o femeie frumoasă? Desigur că nu s-ar găsi niciodată niciunul, nici chiar dintre aceia care au vorbit rău despre femei. Deci după cum văd eu, ei pierd multe sume frumoase.

D. Despre virtutea iubirii se citește în *Istoria Romei*, că regele Dionisie voia să taie capul unei femei, care se numea Fisoia. Femeia a cerut o păsuire de opt zile ca să se ducă la casa ei și să-și orânduiască lucrurile.

Regele răspunse: Jur că-i voi da voie, dacă ea ar da pentru siguranță un om - ca garant - care să se oblighe să i se taie capul, dacă femeia nu s-ar mai întoarce. Atunci Fisoia a trimis după unul care avea numele Amon și pe care îl iubea mai presus decât toate lucrurile de pe lume. I-a spus faptul. Amon s-a dus îndată la rege și s-a obligat să-i taie capul pentru Fisoia, dacă ea nu s-ar întoarce. Și Fisoia s-a dus să-și orânduiască lucrurile sale. Apropiindu-se sfârșitul termenului, orice om își bătea joc de Amon pentru nebuneasca obligație pe care și-o luase. Dar el nu se temea de fel, atât de mare era credința în iubirea prietenei sale. Astfel la sfârșitul sorocului, Fisoia s-a reîntors după cum promisese. Iar regele Dionisie, văzând iubirea desăvârșită, care exista între ei, a iertat pe Fisoia de la moarte, pentru ca să nu piară o iubire atât de loială.

CAP. II.

DESPRE INVIDIE

A. Invidia, care este viciul opus virtuții iubirii, este de două feluri. Unul e când suferi, - sau îți pare rău, - de binele altuia. Altul e când te bucuri de răul altuia. Dar fiecare dintre aceste două feluri de invidie poate să fie spre bine: pentru că e bine să te bucuri de răul altuia ca să-l pedepsești. Și să-ți pară rău de binele altuia ca să nu devină mândru.

Aristotel a zis: "Virtutea este o bună calitate a minții, prin care se trăiește bine".

Și încă: Este o dispoziție a minții bine constituită și bine formată. Nu e o dispoziție a albeții naturale sau artificiale a corpului, ci a sufletului, o rațiune de viață, pietate în obiceiuri, iubirea de Dumnezeu, cinstirea omului".

B. Invidia se poate asemăna cu pasărea numită *șorliță* sau milan, care este atât de invidioasă, încât dacă vede că puii se îngrășă în cuib, îi bate cu ciocul în coaste ca să le strice carnea și să slăbească.

C. *Seneca* a zis: "Este mai ușor să alungi neplăcerea de sărăcie, decât invidia de bogăție".

Seneca a spus: "Invidia scoate bine din rău și din rău bine". În "Cartea viciilor" se spune despre viciul invidiei: "După cum cariul roade lemnul și molia roade hainele, tot astfel invidia mistuie corpul omului".

Solomon a spus: "Când prietenul tău cade, nu te bucura pentru că lui Dumnezeu nu-i place și văzând aceasta va lua povara de pe el și o va pune pe spatele tău".

Încă: "Cine se bucură de răul altuia, nu va rămâne nepedepsit". *Sfântul Grigorie* a zis: "Nici un chin nu e pe lume mai mare ca invidia. Acolo unde este invidia nu poate fi iubire".

Cea mai mare pedeapsă, răzbunarea pe care omul poate să o dea unui invidios este să-i facă bine.

Seneca a zis: "Dacă nu faci niciodată vreo necinste cuiva, nu-ți vei face nici un dușman. Dar invidia îți va face mulți dușmani.

Ovidiu a spus: "Invidia face ca omului să-i pară întotdeauna că sunt mai bogate bucatele de pe ogorul altuia decât pe ogorul său".

Platon a zis: "Invidiosul nu e niciodată fără durere, nici ipocritul (sau zgârcitul) fără frică".

Sfântul Augustin a zis: "Cine are invidie, nu mai poate iubi niciodată pe nimeni, de aceea pentru acel om, nu poate să fie un alt viciu mai rău ca invidia".

Homer a zis: "Oamenii trebuie să se păzească mai mult de invidia rudelor și a prietenilor, decât de alți dușmani".

Ptolomeu a zis: "Invidiosul se mulțumește să piardă numai ca să pricinuiască și altuia pagubă".

D. Despre viciile invidiei se citește în *Vechiul Testament* că văzând Cain că toate lucrurile lui Abel, fratele său, se înmulțesc și prosperă, -pentru că recunoștea că tot binele său vine de la Dumnezeu, - l-a omorât din cauza invidiei. Ei erau primii doi frați, care au existat pe lume. Și acesta a fost cel dintâi sânge care s-a vărsat pe Pământ".

A. Bucuria, care este o urmare a iubirii, după *Priscian*, este odihna și mulțumirea sufletului ca să se bucure de vreo desfătare, precum se cuvine.

Isus Sirach a zis: "Viața omului este bucuria inimii. Cine se bucură peste măsură și de lucrurile care nu se cuvin, nu este virtute, ci este viciu".

Sfântul Augustin a zis: "După o bucurie lumească, urmează întotdeauna o tristețe neașteptată".

B. Bucuria se poate asemăna cu cocoșul, care se bucură și cântă după inima sa la orice oră din zi și din noapte, dispunându-și veselia sa prin forma rațiunii.

C. *Solomon* a zis: "Nu există nici o bogăție și nici o bucurie mai presus de sănătatea trupului. Și nu există vreo desfătare mai presus de bucuria inimii".

Încă: "Inima veselă face viața omului să înflorească, iar spiritul trist topește oasele".

Nu te bucura de răul altuia, pentru că nu poți ști cum merg timpurile împotriva ta".

Seneca a zis: "Nu te exalta prea mult pentru lucrurile prospere și nici nu te tulbura de cele potrivnice".

D. Despre bucurie se povestește în *Istoria sfinților părinți* că un om care se numea Larchiro s-a hotărât în sufletul său să se ducă peste mare și să vadă mormântul lui Hristos, pentru iubirea de Dumnezeu pe care o avea. Așa a și făcut. Dar ajungând și sărutând mormântul, a căzut mort. Cei care erau cu el, crezând că e vorba numai de un leșin, au trimis după medici. Când l-au văzut medicii au spus îndată că este mort.

Voind să știe din ce cauză murise, însoțitorii săi în călătorie au hotărât să-i deschidă corpul. Și în inima sa s-a găsit scris: "Iubirea mea este Iisus Hristos". Astfel medicii au înțeles situația acestuia, care avusese o complicație a accelerației pulsului și au considerat că murise din cauza bucuriei, pe care o avusese de a vedea mormântul lui Hristos.

Pentru că omul moare mai ușor din cauza bucuriei, decât din cauza tristeții.

CAP. IV.

DESPRE VICIUL TRISTEȚII

A. După cele ce spune *Macrobio*, tristețea, care este contrară bucuriei, este de trei feluri:

Primul fel este când omul se mâhnește de un lucru mai mult decât se cuvine. Și aceasta se numește adevărata tristețe.

Alta este când omul nu face, nu spune și nici nu gândește nimic în mod hotărât, ci stă ca un corp mort. Și aceasta se numește *trândăvie*, care este un viciu foarte mare.

A treia este când omul, din cauza vreunei închipuiri, stă foarte îngândurat. Și aceasta este melancolia, care e de mii de feluri și este o ramură a nebuniei după cum spune *Hipocrate*. Iar din tristețe decurge viciul desnădejdei, care, după spusele profetului, este cel mai mare păcat din lume.

B. Tristețea se poate asemăna cu *corbul*, care, văzând că din ouă i se nasc puii albi, se întristează atât de mult, încât fuge și-i lasă să trăiască singuri, crezând că nu sunt puii lui, pentru că nu sunt negri ca și el. Și nu-i hrănește până ce nu începe să le crească pene negre. Iar în acest timp, puii trăiesc cu rouă, care le cade din cer. Iar când își pierde puii, corbul se întristează și mai mult ca orice un altă pasăre din câte există.

C. *Iisus Hristos* a zis: "Este mai bună moartea decât o viață amară. Nu lăsa tristețea pe sufletul tău, ci alung-o de la tine, că mulți au și murit din cauza tristeții, și din aceasta nu este nici un folos. Multe răutăți provin din cauza trândăviei.

Încă: "După cum aurul și argintul se încearcă prin foc, tot astfel omul se încearcă prin necazuri".

Boetiu a zis: "Nici o tristețe nu poate fi mai mare pe lume decât să huzurești în fericire și apoi să cazi în mizerie".

Încă: "Omul în prosperitate are multe, dar îi lipsesc virtuțile depline".

Platon a zis: "Nu se cuvine ca omul înțelept să se întristeze mult de nici un lucru".

Socrate a zis: "Cine nu se întristează de ceea ce a pierdut, își odihnește inima și-și iluminează mintea".

Pitagora a zis: "Este îndurerat cel care nu are, dar este mult mai îndurerat cel care este obișnuit să aibă și nu are". Din melancolie vine sărăcia, supărarea și desnădejdea".

Sfântul Bernard a zis: "Mai bine să mă fi luat moartea din viață, decât să mă las învins de tristețe adâncă".

O, tu, care zaci în mormântul trândăviei, ascultă ce face: îmbolnăvește corpul, înăbușe sufletul, prosteste mintea; ea aduce desfrâul, ea hrănește nesăturarea sau îmbuibarea. Prin mulțimea gândurilor rele, pe care le produce, trândăvia, aduce supărări și seamănă vrajbă, certuri.

Solomon a zis: "Nu iubi somnul pentru ca să nu te cuprindă sărăcia".

Seneca a zis: "Tristețea e moartea și mormântul vieții omului".

Legea zice: "Nici un lucru nu este mai sigur ca moartea și nu e mai nesigur ca ora morții". Este fericit cel care nu este obișnuit să aibă bogății, pentru că durerea se naște numai pentru că ai trăit în fericire și huzur. Și toate lucrurile se cunosc prin contrariul lor pentru că binele ne face să cunoaștem răul și dulcele - amarul.

Cine se întristează de durerea sa își dublează răul său, pentru că după tristețe trebuie să vină bucuria.

Seneca a zis: "Nu te lăsa niciodată să te prindă întristarea. Iar dacă nu poți să te aperi, nu arăta aceasta oricărui om, pentru că omul înțelept nu se întristează și niciodată nu e leneș.

Ugucio a zis: "Lenea este o tulburare a minții și aduce tristețea".

Cassiodor a zis: "După cum natura umană se dezvoltă prin muncă continuă, tot astfel din cauza lenei, devine nebună".

Sfântul Bernard a zis: "Nu există nici un lucru pe care milostenia nu-l face fără să-l cunoască Dumnezeu. Nădăjduiește întru el".

Cassiodor a zis: "Cine se încrede în noroc, se leapădă de Dumnezeu și cade în desnădejde".

D. Despre tristețe se citește în *Alexandria*: "Când a murit regele Alexandru, boierii lui l-au pus într-un sicriu de aur și-l duceau

să-l înmormânteze. În urma lui mergeau mulți filosofi, care, plângând și tânguindu-se, ziceau: Mai întâi primul filosof, *Guilico* a zis: "Acesta este cel care stăpânea lumea de la răsărit până la apus și acum va fi înmormântat în doi pași de pământ". *Barbalico* a zis: "Când Alexandru era în viață nimeni nu avea curaj să vorbească împotriva lui, dar acum când e mort, oricine vorbește cum vrea, pentru că Alexandru nu mai poate nimic, nici să vorbească, nici să audă". *Delfino* a zis: "Cei care nu-l vedeau pe Alexandru, aveau teamă de el, iar acum nici cei care-l văd nu se tem de nimic". *Altimano* a zis: "Alexandru stăpânea pe toți oamenii, iar acum este stăpânit de ei". *Priscian* a zis: "Împotriva lui Alexandru nimeni nu putea rezista, iar el nu a putut să reziste împotriva morții". *Argillo* a zis: "O, atotputernice, cum de ai căzut așa?" *Drusianu* a zis: "O, moarte întunecată și amară! O, moarte nemiloasă! De unde ți-a venit atâta îndrăzneală ca să stai împotriva aceluia căruia întreaga lume nu i s-a putut împotrivi?" *Bernico* a zis: "O, înțelepciune întunecată, o, justiție pogorâtă, o, loialitate pierdută, o, politețe alungată, o, mărinimie dispărută, o, bravură înmoroșită, o, noblețe distrusă! Ce va mai face biata provincie a Macedoniei și întreaga lume de acum încolo, când regele Alexandru e mort? Atunci, cine oare nu plânge acum? E ceasul ca împreună cu noi să plângă toți în mod amar". Și atunci începură toți un plânset, cum nu a mai fost niciodată pe lume.

CAP. V.

DESPRE PACE

A. După *sfântul Bernard*, pacea este curățenia minții, simplitatea inimii, odihna sufletului, legământul iubirii și soția carității.

B. Pacea se poate asemana cu castorul, care este un animal, care știe din fire pentru ce-l vânează vânătorii urmărindu-l și anume pentru testiculele lui, care sunt bune la anumite tămăduiri. De aceea când este urmărit și ajunge până într-atât încât nu mai poate vedea nici o cale de scăpare, castorul își apucă testiculele cu dinții, le smulge și le aruncă în calea vânătorilor ca să le ia. Astfel poate să trăiască în pace.

C. *Profetul Isaia* a zis: "Oamenii făcători de rele niciodată nu ar putea să aibă pace".

Sfântul Isidor a zis: "Omul care viețuiește în pace, trăiește o viață sigură. Nu poate să aibă niciodată puțin".

Barbarico a zis: "Pacea este mai presus de toate bogățiile și măririle lumii".

Platon a zis: "Să ai pace cu virtuțile, iar cu viciile să duci război".

Iuliu Caesar a zis: "Când doi yrajmași sunt egali în putere, atunci este bine să trăiască în pace, pentru că dacă unul poate să stăpânească pe celălalt, totuși niciodată nu se vor înțelege bine între ei".

Aristotel a zis: "Cine cunoaște pacea, niciodată nu-și va aduce aminte de război".

D. În *Istoria Romanilor* se povestește despre pace că a fost un mare baron care se numea Polito și care purta război cu un conte cu numele Listigo, căruia îi omorâse pe tatăl său. De aceea tot timpul se războiau între ei. Și văzând Polit greutățile și suferințele supușilor săi din cauza războiului - întrucât nu era un băiat rău și nici nu admitea să-i fie teamă - s-a sculat într-o noapte singur, s-a dus la castelul vrăjmașului său, a strigat la poartă și a zis:

"Deschide că eu sunt, Polit". Atunci străjerii se mirară foarte mult și alergară să spună stăpânului lor, Listigo. Auzind Listigo că Polit era singur și fără arme, a poruncit să-i deschidă poarta. Îndată ce a intrat înăuntru, Polit a alergat să îmbrățișeze pe vrăjmașul său Listigo și zise:

"O, frățiorul meu prea dulce, eu îți cer iertare de ceea ce ți-am pricinuit vreodată. Că eu, din partea mea, îți iert toate câte mi-ai făcut, pentru că eu mai mult te vreau pe domnia ta, decât pe acei robi ai mei".

Atunci Listigo și-a pus o curea de grumaz și s-a aruncat plângând la picioarele lui Polit. Și astfel au făcut pace între ei. Iar după aceea nu s-au aflat alți frați, care să se iubească atât de mult ca ei.

A. Mânia, după *Aristotel*, este tulburarea sufletului printr-o pornire a singelui care vine de la inimă din voința de a se răzbuna.

Din mânie se naște furia pentru că atunci când singele a tulburat inima, aceasta rămâne indignată și apoi se preface în ură, dacă furia dăinuie îndelung în inimă. Și din aceste trei vicii, cum sunt mânia, furia și ura se nasc multe rele, pentru că din mânia învechită provine neînțelegerea, războiul și cearta, care sunt vicii potrivnice virtuții păcii: Între neînțelegere sau discordie, război și ceartă există diferențe, după cum spune *Toma de Aquino*: Discordia există în inimile care nu se înțeleg; unul vrea altceva decât altul, cum se întâmplă între rubedeniile care sunt într-un oraș. Războiul constă din operațiile dintre oamenii, care se luptă între ei. Cearta este când doi sau mai mulți se sfădesc între ei.

B. Viciul mâniei se poate asemăna cu mânia *ursului*, care mănâncă miere cu mare plăcere. Voind să o scoată din stup, albinele îl împung în ochi. Ursul lasă mierea și așteaptă albina ca să o ucidă. Apoi vine altă albină și iarăși îl înțeapă. El lasă prima albină și aleargă înapoi după a doua. Și mânia sa este atât de mare, încât dacă l-ar mușca mii de albine, el ar vrea să se răzbune pe toate. Și fiindcă lasă pe una pentru alta, nu se răzbună pe niciuna.

C. Un înțelept spune despre mânie, despre indignare și despre ură: "Cel care se înfurie ușor, repede, va alergeră să săvârșească rele".

Încă a zis *Solomon*: "Cel nebun își manifestă îndată mânia sa. Dar cel care o ascunde, este înțelept."

Încă: "Greu lucru este sarea și greu cântărește nisipul, dar mai presus de amândouă este mânia nebunului".

Încă: "Mânia se odihnește în sânul nebunului".

Isus Sirach a zis: "Gelozia și mânia împuținează zilele omului și-i îmbătrânește cugetarea înainte de vreme".

Încă: "Omul mânios aprinde focul".

Casiodor a zis: "Mânia este mama tuturor relelor".

Cassio a zis: "Ceea ce se face din cauza tulburării sufletului, nu poate să fie nici drept, nici cinstit".

Petro Alfonso a zis: "Mâniosul nu are ochi".

Seneca a zis: "Mâniosul nu vorbește decât despre lucruri de rău".

Beda a zis: "Cu cât omul mânios este mai mare, cu atât mai mult trebuie să se păzească de mânie pentru că la el mânia este mai periculoasă".

Priscian a zis: "Cel mai mare dușman pe care omul l-ar putea învinge este mânia sa".

Assaron (Alfaron Varro) a zis: "Mâniosul crede întotdeauna că poate să facă mai mult decât că nu poate".

Socrate a zis: "Cel rațional și drept vede pe cel mânios, dar mâniosul nu vede pe cel drept".

Cato a zis: "Mânia împiedică sufletul încât nu mai poate să cunoască adevărul. Nu te mânیا fără pricină".

Sfântul Isidor a zis: "Este un lucru omenesc să iubești, dar este un lucru diavolesc să perseverezi în mânie".

În *Viața sfinților părinți* se spune: "Cine este învins de mânie, este învins de toate viciile".

Homer a zis: "Mânia este stricarea tuturor virtuților".

Hermes a zis: "Mânia nebunului constă întotdeauna în cuvinte, dar mânia celui înțelept stă întotdeauna în fapte".

Înțeleptul arab *Sed* a zis: "Cine-și stăpânește mânia și-și înfrânează limba, își purifică sufletul și este perfect".

Cicero a zis: "Tu trebuie să fii zăbavnic la mânie și grabnic la milă și tare în nenorocire, priceput în prosperitate".

Seneca a zis: "La omul înțelept mânia moare repede".

Pitagora a zis: "Dacă mânia vatămă ochiul și dacă dinții mușcă limba, nu li se cade nici o pedeapsă. Și cine o face, se pedepsește pe sine însuși".

Iisus Hristos a spus: "Iartă pe altul, ca să-ți fie ție iertat".

Platon a zis: "Mare răsplată dobândește acela care iartă pe vrăjmașul său, putând să nu se răzbune".

Ovidiu: "Dacă toți oamenii ar fi pedepsiți ori de câte ori greșesc, în scurt timp ar mai rămâne foarte puțini".

Seneca a zis: "Gândește-te de a-ți fi făcut pedeapsa ta, dacă tu ai putut să te răzbuni și le-ai iertat insulta".

Sfântul Apostol *Iacob* a zis: "Oamenii trebuie să fie grabnici în a asculta și zăbavnici în a răspunde și leneși la mânie. Mânia

omului nu lasă dreptatea lui Dumnezeu ca să lucreze”.

Sfântul Augustin a zis: “Vrei ca răzbunarea ta să fie bună? Las-o în seama lui Dumnezeu”.

Socrate a zis: “Să nu te lași învins de mânie, ci să faci ca bunătatea să biruiască mânia”.

Sfântul Grigorie a zis: “Contra mâniei există trei remedii: Un răspuns blând, să taci și să pleci din fața celui mânios. Apoi să te duci la treabă”.

Solomon a spus și a scris despre neînțelegere, despre război și despre vrajbă: De două lucruri se întristează inima mea, iar al treilea îmi pricinuieste o mare mânie. Omul dușmănos (furios) care trăiește să facă război din cauza sărăciei, omul înțelept disprețuit și cel ce fuge de bine ca să facă rău”.

Încă: “Să nu ai niciodată încredere în vechiul tău dușman. Și dacă se umilește, nu te încrede în el pentru că el fugind (confiindu-se) vrea să facă ceea ce nu trebuie să facă persecutându-te; și în necazurile tale va lăcrăma. Dar când timpul ți va fi favorabil, nu se va mai sătura de sângele tău”.

Varo a zis: “Nici o bogăție nu poate dăinui îndelung în timp de război”.

Sfântul Augustin a zis: “Pentru cinci lucruri se poate face război în mod justificat: pentru credință, pentru dreptate, pentru a avea pace, pentru a trăi în libertate și pentru a înlătura forța”.

Tulius a zis: “Răul se înlătură prin rău, deși fierul nu se pilește decât tot prin fier”.

D. Despre viciul mâniei se citește în Vechiul Testament că profetul David îndrăgostindu-se de soția lui Urie, s-a culcat cu ea și a lăsat-o însărcinată. De aceea a trimis după Urie, care era la asediul unei cetăți, pentru ca să fie atribuit lui Urie. Venind Urie, a auzit cele ce făcuse soția sa și nu a voit să se mai apropie de dânsa. Văzând David aceasta, s-a indignat grozav și împins de mânie a scris o scrisoare către căpitanul oastei, din care făcea parte și Urie. În această scrisoare, care a fost dusă de Urie însuși, porunca căpitanilor ca să înceapă o bătălie cruntă la cetate, să pună pe Urie în prima linie și apoi să-l lase descoperit ca în felul acesta să fie omorât. Și astfel s-a făcut.”

DESPRE MILOSTENIE

A. După sfântul Augustin, milostenia constă în a avea milă de sufletul său și de sărăcia altuia. După cele spuse, lucrarea milosteniei constă în a ierta greșalele celor ce ți-au greșit, să îndrepti pe cei care au nevoie, să sfătuiești pe cei care se îndoiesc, să înveți pe cei nepricepuți să mănii pe cei ce pătimesc, să rogi pe Dumnezeu pentru alții.

Ovidiu a zis: Dacă oamenii nu ar greși, virtutea milei nu s-ar putea aplica.

B. Virtutea milei se poate asemăna cu puii unei păsări, care se numește cocoșul sălbatic sau alector. Puii, când văd că tatăl și mama lor îmbătrânesc, adică își pierd vederea și nu pot să mai zboare, le fac un cuib, în care îi hrănesc. Apoi le smulg toate penele vechi, îndeosebi le scot penele, care sunt împrejurul ochilor. Și-i păzesc, așteptând, până ce le-au crescut toate penele. Și astfel reîntinerez din fire și le revine vederea.

C. Platon cugetă despre milă și spune: "Nici o virtute a omului nu este mai frumoasă și mai folositoare ca aceea de a vizita pe cei bolnavi, a hrăni pe cei flămânzi, a da să bea celor care au sete, a răscumpăra (elibera) pe prizonieri, a îmbrăca pe cei goi, a găzdui pe călători, a îngropa pe cei morți".

Longhino a zis: "Cine are milă de altul, va fi milostivit de alții".

Alexandru a zis: "Puterea omului crește în două moduri: prin dobândirea de prieteni și prin milostenia de a ierta pe cei vrăjmași. Că nici un câștig nu se poate realiza fără pagubă."

Solomon a zis: "Cine dă celui sărac nu va cerși și cine disprețuiește pe cerșetori, va ajunge în sărăcie".

Încă: "Cine-și va astupa urechile la strigătele săracului, nu va fi auzit când va striga".

Casiodor a zis: "Nu fii zgârcit în milostenia ta, dacă vrei să o găsești în tine".

Juvenal a zis: "Fii milostiv, pentru că milostenia este semnul tuturor virtuților".

D. Despre milostenie este scris în *Istoria Romanilor* că fiind adus înaintea lui Alexandru (cel Mare) un tâlhar, care jefuia pe mare, l-a întrebat de ce umblă pe mare jefuind? Tâlharul răspunse: "Pentru că și tu jefuiești pe uscat. Dar pentru că eu umblu singur, sunt numit tâlhar și pentru că tu umbli cu mulți oameni, ești numit Rege. Dar dacă tu ai umbla de asemenea singur ca mine, ți-ai zice tot tâlhar. Pe cei care fug tu îi urmărești, luând și ceea ce fur eu. Tu depreciezi faptul că pe mine nevoia sărăciei m-a făcut să fiu hoț. Dar tu ești un jefuitor mult mai rău decât mine: Tu furi din dorința sufletului. Cu cât soarta îți este mai favorabilă cu atât devii mai rău. Dar dacă eu aș putea agonisi cât de puțin, ca să am cu ce trăi, aș fi mai bun decât tine și nu aș mai fura".

Auzind regele Alexandru sinceritatea și curajul corsarului, s-a milostivit, văzând că el era hoț numai din cauza sărăciei și din mila pe care o avea față de sărăcia și mizeria lui, l-a iertat de la moarte și l-a făcut cavaler al său. Și a fost dintre cei mai buni.

CAP. VIII. DESPRE CRUZIME

A. Cruzimea, care este viciul opus virtuții milosteniei, este aceea care se manifestă în cinci moduri, după cum spune *Andronic*:

Primul mod constă în a nu avea niciodată milă de altul.

Al doilea este ca omul pe cât se poate să nu se împotrivescă la sărăcia altuia.

Al treilea este să nu voiască să ierte greșelile altuia.

Al patrulea: se pedepsește cineva mai mult decât se cuvine.

Al cincilea este asprimea sufletului când pedepsește pe altul fără nici o pricină.

B. Și cruzimea se poate asemăna cu *vasiliscul*, care este un șarpe ce ucide omul numai privindu-l. Și nu are niciodată în firea sa nici un fel de milă, încât dacă vasiliscul nu găsește pe altcineva să-l poată otrăvi, numai cu o suflare pe care o face atunci, face să se usuce pomii și iarba, care sunt împrejur prin respirația care iese din corpul său. Atâta este de otrăvit.

C. *Isus*, fiul lui *Sirach*, a spus despre cruzime: "Să nu fii ca leul în casa sa, care nu are milă de supușii săi".

Maximian a zis: "Nu există pe lume un lucru mai rău ca al unui om rău urcat la domnie".

Hermes a zis: "Nu pricinui inimă rea unui om amărât, ca să nu cadă în desnădejde".

Casiodor a zis: "Mai presus decât toate cruzimile din lume este de a vrea să te îmbogățești din sudoarea feții altuia".

D. Despre cruzime, *Ovidiu* povestește că "îndrăgostindu-se Medea de Jason, a plecat cu dânsul și a luat cu ea pe un frățior, pe care l-a omorât și l-a pus într-un loc unde să-l găsească tatăl ei, dacă ar urmări-o, pentru ca el să întârzie mai mult, văzând această nenorocire și ea să poată avea un spațiu mai mare de timp ca să fugă. Și după ce a trăit un timp îndelungat cu Jason, a făcut cu el doi fii. Apoi Jason a părăsit-o pentru o altă femeie. Medcea, în deznădejdea ei, și-a ucis pe cei doi copii și le-a băut sîngele și apoi a înnebunit. A plecat prin lume și nu s-a mai știut (auzit) de ea.

CAP. IX.

DESPRE GENEROZITATE SAU ÎNDURARE

A. După *Aristotel*, generozitatea, adică larghețea, constă în a dărui cu măsură la oamenii vrednici și care au nevoie, căci dacă se dă și la cei ce nu merită se pierde. Și a da la cine nu are nevoie, este ca și cum ai vărsa apa în mare. Iar cel care dă mai mult decât poate, se îndepărtează de virtutea generozității și cade în viciul risipei, care, după cum se spune în *Cartea viciilor*, constă în a cheltui ceea ce nu trebuie să cheltuiești, și să nu-și aibă nici o regulă de a cheltui. De aceea prin lege, cel risipitor este numit nebun. Numai că avariția este, cum arată *Toma de Aquino*, un viciu mai mare decât risipa, din trei cauze:

Prima cauză e că viciul risipei se potrivește mai bine cu o virtute de mijloc, adică cu generozitatea, care constă de fapt în a da, ceea ce avariția nu face, care constă numai în a păstra. De aceea

aproape toate viciile, care precede virtutea, sunt mai mici decât cele care urmează după virtute. Pentru aceasta toate virtuțile din lume sunt delimitate înainte și în urma lor se pun viciile, care le sunt opuse.

A doua cauză constă în aceea că cel risipitor este mai folositor pentru altul decât cel avar.

A treia cauză constă în aceea că cel risipitor renunță la viciul său de a risipi mai curând decât renunță cel zgârcit la avariția lui. Din risipă prea mare cazi în sărăcie, după cum scrie *Aristotel*, care zice: "Cine își cheltuie bogățiile sale fără măsură și fără rânduială, cade curând în sărăcie", sau cum a spus *Iob*: "Tristețea din inimă, rușinea din obraz și disprețul altora este rădăcina tuturor relelor".

B. Virtutea generozității se poate asemăna cu *vulturul*, care este cea mai generoasă pasăre de pe lume, căci niciodată nu poate să-i fie o foame atât de mare, încât să nu lase întotdeauna o jumătate din ceea ce prinde și altor păsări, care zboară în urma lui. Și foarte rar se vede vreun vultur zburând fără ca unele păsări, care nu pot vâna ceva pentru ele, să nu umble după el, ca să aibă această hrană pe care le-o lasă".

C. Despre generozitate a grăit *Solomon* și a spus: "Dacă faci bine, vezi cui îl faci. Și în binele tău să fie multă grație sau mulțumire".

Încă: "Mila ta să fie în sânul săracului și acela va ruga pe Dumnezeu pentru tine, ca să te izbăvească de tot răul".

Iarăși: "Apa stinge focul, care arde și milostenia stinge păcatul".

Încă: "Cheltuie banii pentru fratele și pentru prietenul tău când au nevoie și nu-i ascunde sub pietre".

Alexandru a zis: "Dă altuia dacă vrei și ție să ți se dea".

Ovidiu a zis: "Vrei să dăruiești ceva, dă repede, că ceea ce nu se dă la timp, va fi târziu de dat".

Faceto a zis: "Cheltuie cu largheță când îți trebuie și fără nici un murmur".

Isus Sirach a spus: "Fiecare dar pe care-l faci, fă-l cu fața bucuroasă. Nu te lăsa cucerit de tristețea vreunui cuvânt rău, pentru că mai mult prețuiește o vorbă dulce, decât un dar".

Cato a zis: "Îa seama cui dai".

Încă: "Cere ceea ce este drept. Pentru că e o nebunie să ceri

ceea ce, din anumite motive, se poate refuza”.

Cicero a spus: “Nici un lucru nu este mai dulce, nici mai bun, nici mai demn și de vreo cinste mai mare ca dărnicia”.

Seneca a zis: “Să te uiți mai mult la fața celui care dăruiește ceva, decât la dar în sine”.

Iarăși a spus: “Nici un lucru nu costă mai scump ca acela care se cumpără cu rugăminți”.

Persio a zis: “Un dar nu valorează aceea ce se obține prin rugămintă”.

Seneca a zis: “Cel care dăruiește trebuie să tacă, pentru că darul vorbește tăcând”.

Încă: a zis: “Este un lucru mai cinstit să refuzi cuiva un serviciu, decât să i-l faci după lung timp”.

Iarăși a zis: “Cine cere cu teamă, dă motiv să i se refuze serviciul cerut”.

Socrate a zis: “Cine nu servește pe prietenii săi când poate, va fi părăsit de ei când va avea nevoie”.

Terentius a zis: “Omul nu poate să facă nici un lucru mai rău decât acela de a critica serviciile care i-au fost făcute, pentru că această muștrare face ca serviciile să-și piardă valoarea”.

Sfântul Petru a zis: “Este mai fericit lucru să dai decât să iei”.

Hristos a spus: “Darurile orbesc pe cei înțelepți și schimbă cuvintele oamenilor dreptății”.

Legea spune: “Acolo unde stăpânul casei este generos, servitorul său nu trebuie să fie zgârcit, pentru că majordomul casei trebuie să-și cunoască stăpânul (și să-i facă voia)”.

Sedechia a zis: “Când vrei să dăruiești, ia mai întâi seama în sufletul tău la aceste cinci lucruri: Cine ești, ce ai tu, cui dăruiești, ce dăruiești și de dragul cui faci acel dar!” Și apoi să dăruiești cu bucurie, cu fața senină și cu cuvinte frumoase. Mulți oameni păcătuiesc din cauza sărăciei. Un altul zice: “O, moarte, ce lucru dulce ești pentru cel sărac”.

Cato a zis: “Țuiește pe altul ca pe tine însuși, ca să-i fii un prieten scump. Și fii iubitor față de altul, ca să nu vină asupra ta pagube rele. Lucrurile de care ai nevoie să le dăruiești cu cumpăt. Când se vor înmulți cheltuielile, în scurt timp se vor consuma cele ce ai agonisit îndelung. E înțelept să procedezi cu măsură”.

Celsio a zis: “Cine consumă ceea ce e al său, de la altul va avea lipsă, foamete”.

Sedechia a zis: "Este mai bine să ți se înroșească fața, refuzând să dai ceva, decât să ai durere în inimă dând mai mult decât se poate".

Platon a zis: "Nu există pe lume o tristețe mai mare decât aceea de a conveni să trăiești de la altul".

Încă a mai spus: "Învață o meserie oarecare și vei fi întotdeauna în siguranță, că totul se duce și vine, dar meșteșugul nu pleacă niciodată din viața omului".

Platon a mai zis: "Pământul mănâncă pe oameni, iar cel risipitor mănâncă pământul". Despre sărăcie povestește Seneca și spune: "Cel care se mulțumește cu ceea ce are nu este sărac, ci numai cel care dorește multe, este sărac".

Esop a zis: "Dacă sărăcia vine cu bucurie, este o bogăție".

Socrate a zis: "Prietenii se cunosc la nevoie, pentru că atunci când ești în prosperitate, orice om ți se arată prieten".

Isus Sirach a zis: "Aduceți-vă aminte de sărăcie în vremea de belșug și amintiți-vă de belșug în timpul sărăciei, pentru că timpul se schimbă de dimineața până seara".

Platon a zis: "Rău lucru e sărăcia, dar să faci rău din cauza ei, este și mai rău".

Casiodor a spus: "Dacă mama păcatului, adică sărăcia, dispare de la un om, atunci dispare și calea păcatului".

Papa Inocențiu a zis: "Atât de mare este mizeria și viața neomenească a celui sărac, încât, dacă cere se topește de rușine, iar dacă nu cere, se mistuie în sărăcie, dar numai pentru ca să mănânce îl constrâne sărăcia".

Solomon a spus: "Frații celui sărac nu-l iubesc, iar prietenii fug pe departe de el".

Încă: "Dacă cel sărac va fi nedreptățit, orice om îl va condamna. Și dacă va vorbi, nimeni nu-l va asculta, iar cuvântul său deși plin de înțelepciune, va fi ocărât".

Încă: "Este mai bună o felie de pâine în casa ta, decât belșug de bogății, dar în casa altuia".

Încă: "Dumnezeule, două lucruri te rog: Să nu-mi dai sărăcie, nici bogăție, pentru că din cauza sărăciei nu te preamăresc și din cauza bogăției nu te mai recunosc".

Solomon a spus despre bogăție, care este contrarie sărăciei: "Dacă cel bogat va fi nedreptățit, va vorbi, îl va asculta orice om. Chiar dacă ar fi cuvântul său și nebun, va fi socotit înțelept".

Încă a spus: "Bogățiile, care sunt dobândite în timp scurt, se vor împrăști repede, iar cele ce s-au agonisit încetul cu încetul, se vor înmulți".

Varo a zis: "Cel bogat nu strânge averile fără osteneală și nu le ține fără frică, nici nu le lasă fără durere".

Cicero a zis: "Sufletul omului se poate numi bogăție și nu lada plină cu bani".

Celsio a zis: "Când corăbierul are timp bun, atunci are și frică de primejdie. Tot astfel este și cu omul când lucrurile lui prosperă".

Platon a zis: "Este mai bine ca la moartea ta să lași bogățiile dușmanilor, decât în viața ta să ceri ajutor la prieteni din cauza sărăciei".

Încă a mai spus: "Nu disprețui nici un lucru mic, pentru că poate să aibă dezvoltare".

D. Despre generozitate sau dărnicie se citește și se spune în *Alexandria* că un sărac a cerut de la Alexandru cel Mare un dinar și el i-a dăruit o cetate. Săracul zise că un dar așa de mare nu i se cuvine. *Alexandru*-i răspunse: "Eu nu mă uit la ceea ce ți se cuvine ție să iei, ci la ceea ce mi se cuvine mie să dau".

E. Dar regele *Antigona* a făcut altădată cu totul contrariu lui *Alexandru*, voind să găsească un motiv ca să refuze ajutorul: Când i s-a cerut un lucru mic, el a răspuns că lui, ca rege, nu i se cuvine să dăruiască un lucru așa de mărunț".

CAP. X.

DESPRE AVARITIE

A. După cum spune *Cicero*, avaritia, - care este viciul opus virtuții generozității, - constă în dorința excesivă de a avea, adică de a dobândi multe nedrepte și drepte, de a reține ceea ce îi trebuie să dea, de a reține ceea ce îi este de trebuință și de a lăsa lucrurile, pe care le are să se strice, înainte de a le dăruia altuia".

În *Cartea viciilor*, *Peraldo* scrie că avarul propriu-zis este acela care păstrează ceea ce ar trebui să cheltuiască și cheltuiește ceea ce ar trebui să păstreze".

Sfântul Grigorie a zis: "La toate lucrurile din lume se află și un sfârșit, afară de avariție, care nu se satură niciodată".

B. Avariția se poate asemăna cu broasca râioasă care trăiește cu pământ și de teamă că se împruținează pământul, nu îndrăznește niciodată să-și potolească foamea. Și de aceea toate aceste broaște sunt așa de zbârcite".

C. În *Cartea viciilor* se consideră că: "Nu e pe lume nici un alt viciu care să lucreze continuu, în afară de avariție".

Încă grăiește: "Toate viciile din oameni se trec (îmbătrânesc), dar avariția devine mereu mai tânără".

Sfântul Pavel a spus: "Zgârcenia este rădăcina tuturor relelor".

Solomon a zis: "Cel ce se ține de avariție, își tulbură casa sa".

Încă grăiește: "Avarul nu se satură niciodată de bani și cine iubește bogăția, nu va avea folos de la ea".

Balico a zis: "Cel avar nu îmbătrânește niciodată și cel invidios nu se odihnește niciodată pe nici un fel de vreme".

Pitagora a zis: "După cum povara măgarului revine în folosul altuia iar pe el îl păgubește, tot astfel povara avariției ajunge în folosul altuia și spre moartea avarului".

Seneca a zis: "Având bani, se cuvine să poruncești și nu să te supui".

Încă a grăit: "De îndată ce banii au fost prețuiți, iubirea de oameni a fost pierdută".

Iarăși a zis: "După cum boala chinuie pe bolnav, punându-l la pat, tot astfel avariția persecută pe avar pentru că, deși se află în mare bogăție, totuși trăiește mereu într-o sărăcie totală".

Încă: "Există două feluri de oameni care nu pot să facă bine niciodată decât dacă mor. Adică nebunii și avarii".

Iarăși: "Este mai bine să prețuiești omul fără bani, decât banii, care sunt fără om".

Priscian a zis: "Cu cât plouă mai mult, pe nisip, cu atâta și nisipul se întărește mai mult. Cu cât omul zgârcit are mai mult, cu atât se întărește inima lui în avariție".

Casiodor a grăit: "După cum buretele nu lasă apă din el, dacă omul nu-l strânge, tot astfel de la omul avar nu se poate lua nici un lucru decât cu forță".

Aprian a zis: "Omul avar nu se teme să arunce sămânța în pământ ca să o ia îndoit, dar nu o dă la oameni, care se consideră un lucru cu mult mai demn".

Giovenale a zis: "Nu sunt banii ai avarului, ci avarul este al banilor".

Sfântul Ciprian a zis: "Avarii se pot numi într-adevăr păgâni, care adoră idolii lor de aur și de argint. Astfel oamenii avari adoră banii, pentru că nu cred că mai există un alt Dumnezeu".

Seneca a grăit: "Nici un lucru nu poate să pară mai rău pentru un avar, ca acela de a ruga pe Dumnezeu să îi curme zilele vieții lui".

Profetul Sedechia a zis: "Bogăția nu aduce folos, dacă avarul nu consimte să o cheltuie. Că banii nu ți-au fost dați ca să-i îngropi, pentru că dacă Dumnezeu ar fi voit ca banii să stea sub pământ, nu ar fi lăsat pe oameni să-i găsească".

D. Despre avariție se citește că a fost unul care se numea *Gemino*, care în tot timpul vieții sale nu făcuse altceva decât să strângă avere. Niciodată nu putea să se sature. Era cel mai bogat dintre toți oamenii din ținutul său. Și într-una din zile gândindu-se la aceasta, chemă pe cei trei feciori ai săi pe care îi avea și le spuse: "Rogu-vă, fiii mei: Ceea ce eu am agonisit, voi trebuie să cheltuiți cât mai larg, acolo unde se cuvine. Că eu, în ceea ce mă privește, nu am putut suferi să cheltui mai mult. Altfel, voi nici nu mi-ați mai fi pe plac. Și feriți-vă de avariție, care e ca moartea, că eu o cunosc ca pe unul dintre cele mai rele vicii, care sunt pe lume. Deoarece sufletul nu se mai poate despărți de patima avariției, chiar cunoscând bine răutatea acestui viciu, despre care Dumnezeu ne arată această minune: La moartea lui *Gemino* i s-a găsit inima sângerândă toată în cufărul, în care își ținea banii săi".

CAP. XI.

DESPRE CORECTITUDINE

A. După cei înțelepți, corectitudinea este o urmare a iubirii, care constă în a pedepsi în mod temperat pe altul cu faptele, cu cuvintele, după cum se cuvine. Acela care nu are măsură în a pedepsi pe cineva, se îndepărtează cu ușurință de virtutea corectitudinii și cade în viciul cruzimii".

Solomon a zis: "Nebunia se leagă de inima copilului. Dar vergeaua (pedeapsa) alungă nebunia de la inima copilului. Și dacă-l bați cu nuiua copilul nu va muri, ci din contră se va îndrepta.

B. Iar virtutea corectitudinii se poate asemăna cu *lupul*, care când se duce în vreun loc ca să fure câte ceva și dacă piciorul său se împiedică și poticnindu-se face zgomot, el îl prinde cu dinții și îl mușcă, voind să-l pedepsească pentru ca altă dată să se ferească mai cu grijă".

C. Despre virtutea corectitudinii, *Solomon* a scris și a spus: "Cine va îndrepta pe altul, va găsi la el o mulțumire și mai mare".

Seneca a zis: "Omul înțelept își va îndrepta viciul sau greșeala sa din viciul altuia".

Solomon a zis: "Muștră pe prietenul tău în taină".

Solomon a mai zis: "Nu învață (sfătui) pe cel nebun pentru ca să nu te urască. Dar învață sau sfătuește pe cel înțelept. El te va iubi. Cine învață pe cel nebun, însuși se insultă".

Hermes a zis: "Muștrarea în public este o adevărată critică".

Diogene a zis: "Cine vrea să fie iubit de prietenul său, să-l mustre în ascuns, pentru că muștrarea cea blândă și în taină aduce iubire, iar cea publică și aspră aduce ură (dispreț)".

Casiodor a zis: "E plăcut să nu fie vicios cel care caută să aibă întotdeauna un îndrumător pe lângă el".

Cato a zis: "Dacă critici pe cineva și el nu primește critica, tu, totuși, dacă-ți este scump, nu renunța de a-l îndrepta".

Platon a zis: "Caută să nu critici pe prietenul tău în prezența altuia, sau când el este mânios".

D. Despre corectitudine se citește în *Istoria Bibliei* că un faraon, fiind povățuit adeseori de Moise, ca să lase liber poporul lui Dumnezeu, pe care-l ținea ca sclav al egiptenilor, și ca să se convertească la Dumnezeu. Dar inima faraonului s-a întărit atât de mult, încât pentru nimic în lume nu voia să se înduioșeze și să elibereze pe evrei. Și Dumnezeu voind să-l pedepsească pentru ca să se reîntoarcă la el, i-a trimis pedepsele sale grele:

Prima a fost prefacerea apei în sânge, care ploua.

A doua a fost o mulțime mare de broaște cu care ploua.

A treia au fost muște de toate neamurile.

A patra au fost lăcuste de diferite feluri.

A cincea a fost furtună cu grindină, care a nimicit toată iarba și toți pomii.

A șasea a fost boala.

A șaptea a fost mortalitate în toate animalele sale.

A opta a fost foametea.

A noua a fost întuneric mare, încât ziua s-a prefăcut în noapte.

Și cu toate acestea, faraonul nu a vrut să se îndrepte și nici să se convertească la Dumnezeu.

Astfel că, în cele din urmă, Dumnezeu i-a trimis pedeapsa a zecea: A spus lui Moise să poruncească la tot poporul său ca fiecare să ceară împrumut câte un lucru de la orice vecin care erau egipteni de-ai lui Faraon. Și care apoi să-l ducă acolo unde-i va spune. Și astfel s-a făcut prin porunca lui Moise.

Și a plecat cu tot poporul. Faraon se ținea în urma lor. Când au ajuns la mare (Marea Roșie) apa a secat și Moise a început să o treacă împreună cu tot poporul său. Iar faraonul împreună cu toți oamenii săi, se ținea în urma lor. Ajunseseră chiar în mijlocul mării care era secată. Dar Dumnezeu a făcut ca apa să se reîntoarcă la locul ei și a înecat pe faraon cu tot neamul său. Și Moise cu tot poporul lui Dumnezeu a scăpat și a trecut marea fără de nici o piedică.

CAP. XII.

DESPRE LINGUȘIRE

A. Lingușirea, care este viciul opus virtuții corectitudinii, constă după cele ce spune *Andronic*, în dulceața cuvintelor cu oarecare nuanță de laudă pentru a atrage sufletul cuiva în folosința sa proprie. Dar a folosi cuvinte dulci numai pentru plăcere și nu pentru vreo altă utilitate, nu este viciu, ci dimpotrivă este o virtute, care se numește amabilitate.

B. Și se poate asemăna viciul lingușirii cu sirena, care este un animal, care de la mijloc în sus are forma unei fete frumoase, iar de la mijloc în jos este în chipul unui pește cu două cozi învoalate în sus. Și stă întotdeauna în locurile primejdioase de pe mare și cântă așa de dulce încât face să adoarmă toți oamenii care o aud. Și cum au adormit se duce și-i omoară.

C. Cicero a zis: "Să fii binevoitor față de fiecare și să nu fii de fel lingușitor, iar familiaritate să ai cu puțini oameni".

Ovidiu a zis: "Sub mierea cea dulce se ascunde veninul cel amar al omului nedrept".

Esop a zis: "Sub cuvintele dulci se ascund fapte rele".

Seneca a zis: "Orice lingușire poartă dedesubt veninul său și nu se poate aplica decât de oamenii răi pentru că e de mare blamaj".

Virgiliu a zis: "Este mai bine să discuți cu dușmanii tăi decât cu lingușitorii".

Seneca a zis: "E mai mare lucru să te temi de lingușire decât de amenințări".

Cato a zis: "Când vreo persoană te laudă, amintește-ți să-ți fii judecător și nu mai crede altcuiva, decât ție însuși".

Seneca a zis: "Omul rău lingușește pe prietenul său și nu-l duce pe căi bune".

Plato a zis: "Nu te încrede în omul care te laudă; de ceea ce nu este de lăudat, pentru că acela te va defăima de ceea ce nu va fi adevărat și nici drept să spună despre tine".

Scorpionul mângâie cu fața și cu coada împunge.

Hermes a zis: "Câinele iubește osul cât timp e ceva pe el de ros, iar glotonul chior iubește floarea cât timp este albă".

Varo a zis: "Albina poartă în gură miere și în coadă poartă acul".

Esop a zis: "Nebunul nu place tocmai cu ceea ce el crede că place".

Socrate a spus: "Iarba de pe pajiște acoperă pământul, iar amabilitatea acoperă defectele omului".

D. Despre viciul lingușirii citim la *Esop* că a fost odată un corb, care avea în gură o bucată de brânză. Vulpea l-a văzut și s-a gândit ca să-i ia brânza. Astfel a început să laude și să lingușească pe corb, spunându-i cât de mult se desfată cu cântecul său, pentru că-i părea una dintre cele mai frumoase păsări pe care le văzuse vreodată. Și dacă i-ar fi și cântecul tot așa de frumos cum este corpul, nu i-ar mai lipsi nici un lucru. Iar corbul, auzind astfel de laude, începu atunci să cânte și brânza i-a căzut. Vulpea a luat-o imediat și i-a spus: "Tu să ai cântul și eu voi avea brânza". Se așternu drumului și lăsă pe corb păcălit și batjocorit .

A. După cum a spus *Cicero*, prudența sau prevederea constă din trei părți: prima este memoria, a-și aduce aminte de lucrurile trecute. A doua este inteligența, care constă în a alege - din lucrurile pe care omul trebuie să le facă, adevărul de fals și binele de rău prin forma rațiunii, a treia este prevederea, adică să știe mai dinainte de soarta sa. Iar aceste trei daruri se formează prin alte două feluri de virtuți, cum este sfătuirea și solicitarea.

Aristotel a zis: "Sfătuirea este o cercetare, care trece de la un lucru la altul; iar solicitarea este să îți se ceară să faci ceva ce trebuie făcut".

B. Virtutea prudenței se poate asemăna cu *furnica*, care se ostenește vara să găsească ceea ce-i trebuie ca să trăiască iarna. Aducându-și aminte de timpul trecut, cunoaște prezentul adică vara, că atunci găsește cele de care are nevoie și prevede timpul care va veni: Furnica despică prin mijloc orice semință pe care o culege, pentru ca să nu încolțească în timpul iernii care va veni. Și aceasta furnica o face printr-o înțelepciune naturală.

C. *Cicero* a spus: "Cine este înțelept nu spune: Eu nu mă gândesc la ceea ce s-ar putea întâmpla, pentru că cel înțelept nu se îndoiește, ci așteaptă nu suspină, ci se păzește".

Solomon a spus: "Înțelepciunea este mai bună decât toate bogățiile lumii și nici un lucru pe care-l dorești în lume, nu se poate asemăna cu înțelepciunea".

Isus Sirach a spus: "Vinul și mâncărurile veselesc inimile oamenilor, dar mai presus de amândouă este înțelepciunea".

Încă: "Robul înțelept slujește în mod generos".

Încă: "În tinerețea ta culege învățătura și până la sfârșit, în căruntețile părului tău, vei alege înțelepciunea".

Încă: "Orice înțelepciune vine de la Dumnezeu".

David a spus: "Începutul înțelepciunii este teama de Dumnezeu".

Seneca a zis: "Dacă eu aș avea un picior în groapă, încă aș vrea să mai învăț".

Tolomeo a spus: "Cine este înțelept nu mai poate să moară, dar nici nu poate să susțină mizeria".

Arisio a spus: "Cel ce nu are înțelepciune, pierde această lume și pe cealaltă; iar cine se cunoaște bine, acela este înțelept".

Persio a zis: "Greșeala unui înțelept și a unui om mare este ca și o corabie, care se scufundă și cu ea se îneacă mulți oameni".

Socrate a spus: "Știința trebuie să se scrie în inimă și nu în cărți".

Aristotel a zis: "Înțeleptul, cugetând, ține arma împotriva oricărui om".

Încă: "Este nebun cel care crede că soarta îi dă orice bine și orice rău, dar nu că înțelepciunea îi dă totul".

Brasco a zis: "Cheia de siguranță este cugetarea și de aceea o cugetare scurtă (grăbită) face pe mulți să greșească".

Alexandru a zis: "Noaptea a fost făcută ca să gândești la ceea ce trebuie să faci ziua; iar ziua a fost făcută ca să lucrezi ceea ce ai gândit noaptea".

Aristotel a spus: "Evenimentele petrecute dau o anumită învățătură din partea inteligenței".

Seneca a zis: "Mai ușor lucru e să te împotrivești la început decât la sfârșit".

Legea zice: "Cine are început rău, nu mai poate să aibă ușor un sfârșit bun".

Marțian a spus: "Iarba se smulge ușor când e tânără. Dar dacă i se întăresc rădăcinile, nu se smulge fără osteneală".

Cato a spus: "Ia seama la ceea ce se poate întâmpla pentru că se evită mult mai ușor și fără pagubă, ceea ce este prevăzut de mai înainte".

Solomon a spus: "Să faci toate lucrurile sfătuindu-te și nu vei regreta niciodată".

Pitagora a zis: "Nici un sfat nu e mai legitim și mai bun, decât acela ce se dă corăbierilor care sunt în pericol".

Socrate a spus: "Cine se conduce după sfatul celui tânăr, se poate aștepta la ruină".

Încă: "Trei lucruri sunt potrivnice sfătuirii: graba, mânia și dorința".

Încă: "Sfatul dat în grabă (înșelător) aduce regrete".

Încă: "A întârzia este un lucru odios, dar el face pe om înțelept".

Juvenal a spus: "Să nu-ți dezvălui niciodată voința ta aceuia de la care vrei să dobândești un sfat, pentru că, în general, fiecare spune bucuros ceea ce crede că-i place altuia. Și de aceea, tiranii nu durează, pentru că ceilalți nu îi sfătuiesc cum trebuie, și le spun numai ceea ce cred că le place".

Sedechia a spus: "Când vrei să te sfătuiești cu cineva, ia mai întâi seama la el cum se comportă. Gândurile (intențiile) bune se distrug acolo unde nu este un sfat; dar acolo unde sunt mulți sfetnici, inima omului se întărește".

Alexandru a spus: "Toate lucrurile se întăresc prin consfătuire".

Despre solitudine (preocupare):

Aristotel a spus: "Studiul mă face ingenios, iar știința (abstinența) mă face cast".

Încă: "În sfaturile primite, omul trebuie să fie prompt și operativ, dar în a da sfaturi să nu se grăbească".

Teofrast a zis: "Nici un lucru bun nu poate să dureze, dacă e făcut în grabă".

Sfântul Sisto a spus: "Apa care curge nu conține otravă".

Platon a zis: "Înțelepciunea lipsită de solitudinea experienței valorează puțin".

D. Despre virtutea înțelepciunii se citește în *Istoria Romei* că într-o zi împăratul *Geno* umbla călare printr-o luncă și a găsit un filosof stând singur. Și l-a strigat, dar filosoful nu a răspuns. Atunci l-a strigat mai tare, dar filosoful tot nu a răspuns nimic. Văzând aceasta, s-a dus la el și l-a întrebat ce face. Atunci filosoful a spus: "Eu învăț înțelepciunea". Împăratul i-a spus: "Învață-mă și pe mine vreun lucru". Filosoful a luat pana și a scris aceasta: "Când vrei să faci ceva, să te gândești la ceea ce poate să intervină". Atunci împăratul a luat scrisoarea aceasta, s-a reîntors la Roma și a pus s-o afișeze la poarta palatului său.

Stând așa, într-o zi, unul din boierii săi s-a hotărât să-l omoare pe împărat și a promis unui bărbier al său o mare sumă de denari pentru ca să taie gâtul împăratului când se va duce ca să-l bărbierească.

Iar boierii aceia care hotărâseră trădarea, au promis bărbierului să-l salveze.

Și într-o zi, ducându-se acest bărbier ca să-l bărbierească pe împărat și să îndeplinească ceea ce îi porunciseră boierii, a privit spre

poarta palatului și a văzut scrisoarea aceea care spunea: "Când vrei să faci ceva, gândește-te la ceea ce s-ar putea întâmpla". Și imediat s-a tulburat și a crezut că împăratul orânduise să se pună acel afiș pentru că știa ce i se poruncise să facă. Și se duse degrabă și se aruncă la picioarele împăratului, cerându-i iertare. Și i-a mărturisit despre tot complotul. Iar împăratul, care nu știa nimic despre acest fapt, auzind, trimise după toți boierii aceia, care complotaseră moartea lui. Și a poruncit ca să-i omoare pe toți, iar pe bărbier l-a iertat. A trimis apoi după filosoful, care îi dăduse acea scrisoare și nu l-a mai lăsat să plece de la el".

CAP. XIV. **DESPRE NEBUNIE**

A. Despre nebunie, care este viciul opus virtuții înțelepciunii, *Platon* a spus că e de mai multe feluri. Este o nebunie continuă ca a acelora care au și înfățișarea de nebuni. O altă nebunie e pe perioade de timp ca cea pe care o au lunaticii, care în anumite faze ale lunii sunt la înfățișare nebuni, iar în alte perioade de timp sunt oameni destul de înțelepți. Și aceștia se numesc lunatici. Un alt fel de nebunie e melancolia ca și aceia cărora le lipsește mintea. Iar aceștia sunt în mii de feluri. O nebunie este când omul are puțină înțelepciune. Și aceasta este de patru feluri.

Prima e să nu se gândească de fel la faptele lor, ci să le săvârșească numai cum le vine de la inimă, fără a ține seama de vreo rațiune.

A doua e să nu prevadă în cele ce face vreun lucru, care s-ar putea întâmpla.

A treia să fie foarte grăbit și să nu țină seama de nici un sfat în faptele sale.

A patra e când omul amână ceea ce trebuie să facă și din cauza neglijenței, a lenei nu începe, nu perseverează și nici nu-și sfârșește treburile sale. O altă nebunie e în sinea lucrurilor, care se află într-o situație proastă, mergând cu totul altfel decât ar vrea omul.

B. Nebunia se poate asemăna cu *boul sălbatic*, care urăște din fire orice lucru roșu. Astfel că vânătorii când vor să-l prindă, se

îmbracă în roșu și se duc acolo pe unde trăiește boul sălbatic. Iar boul îndată cuprins de o mare dorință, nu se mai gândește la nimic, ci aleargă după ei ca să-i vatăme. Vânătorul fuge și se ascunde după tulpina unui copac, [pe care l-au pregătit de mai înainte în roșu pentru pândă]. Boul, crezând că dă de vânător, izbește cu coarnele în copac așa de puternic, încât coarnele se înfig în tulpina pomului și astfel nu mai poate fugi. Atunci vin vânătorii și-lucid.

C. *Solomon* a spus: "Nu vorbi niciodată cu nebunul, pentru că nu-i vor plăcea cuvintele tale, dacă nu-i vei spune ceea ce convine sufletului lui".

Încă: "Un nebun gândește despre știință ca și cel care vorbește când doarme".

Încă: "Când un nebun umblă pe drum, crede că toți ceilalți oameni sunt nebuni, pentru că el este nebun".

Încă: "Nebunul când râde își exaltă vocea. Cel înțelept de abia va râde încetișor, moderat".

Încă: "Este mai bine să te întâlnești cu ursoaica ce i-au fost luați puii, decât să te întâlnești cu nebunul, când își apreciază bine (își dezlănțuie) mânia sa.

D. În *Istoria Romei* se spune despre nebunie că într-o zi Aristotel și cu Alexandru umblau călare prin Macedonia. Niște soldați mergeau înainte pe jos și strigau la oamenii de pe drum: "Faceți drum (loc) împăratului Alexandru". Dar un nebun ședea sus pe o piatră, care era în mijlocul drumului și nu se mișca. Atunci unul dintre soldați a vrut să-l împingă pe jos de pe piatră. Aristotel a spus soldatului aceluia, pentru că el știa că cel care ședea pe piatră era un nebun: "Nu mișcați piatra de pe piatră". Aristotel nu a spus despre nebun că nu e om, ca să nu-l provoace".

CAP. XV.

DESPRE DREPTATE

A. După *Andronic*, dreptatea constă în a atribui în mod egal fiecăruia dreptul său.

Toma de Aquino a spus: "Omul care vrea să facă dreptate are nevoie de trei lucruri. Primul este să aibă împluternicirea de a judeca.

Al doilea este să înțeleagă bine problema pe care trebuie să o judece. Al treilea, să judece după dreptate”.

B. Virtutea dreptății se poate asemăna cu *regina albinelor*, care orânduiește și împarte cu dreptate fiecare lucru. Astfel, unele albine sunt orânduite ca să umble prin flori după miere. Altele trebuie să facă fagurii din stupi. Altele sunt orânduite să curețe mierea. Altele trebuie să o însoțească pe regină. Altele sunt orânduite ca să se lupte cu alte albine. Că în mod firesc albinele duc între ele un mare război, pentru că una vrea să ia mierea alteia.

Dar niciodată nu iese vreo albină din stup înaintea reginei. Și fiecare îi face închinăciune. Iar dacă regina ar fi așa de bătrână încât i-ar cădea aripile, atunci o poartă pe sus o mare mulțime de albine și nu o mai părăsesc niciodată. Și toate celelalte albine au acul în coadă, numai regina singură are acul în față. Și unele dintre reginele albinelor sunt negre, iar altele sunt roșii și sunt cu mult mai mari în față de celelalte albine.

C. *Solomon* a zis: “Nu dori să fii judecător dacă nu poți să faci dreptate”.

Încă: “Iubiți dreptatea, voi, care judecați pământul”.

Hermes a zis: “Să nu pedepsești pe nimeni, dacă nu-i dai termen pentru apărarea sa. Dar nici să nu-l întârzi prea mult pentru ca să nu se poată întâmpla ca justiția să piară”.

Profetul Sedechia a spus: “Cel care nu știe să-și chivernisească familia sa, nu va putea nicodată să conducă pe altul. Că dacă un orb conduce pe altul, unul va cădea peste altul”.

Aristotel a zis: “Prea multă familiaritate face să disprețuiești pe altul”.

Seneca a zis: “Cine nu-și poate comanda sie însuși nu trebuie să comande altuia”.

Cicero a zis: “Dreptatea este mama și stăpâna tuturor virtuților și fără ea nici un lucru nu poate să dureze”.

Legea zice: “Cinci lucruri strică dreptatea: iubirea, ura, intervenția, teama și rugămintea”.

Socrate a zis: “Stăpânitorii pământului trebuie să se ferească de a avea în tovărășia lor oameni răi, pentru că relele pe care le vor face, se vor imputa stăpânilor lor”.

În cartea lui *Egidio Colonna*, se spune: Între tirani, dreptatea piere și domnește între regi din cinci motive. De aceea vor dăinui regii și nu tiranii. Prima cauză e că tiranii iubesc binele lor propriu, iar regele iubește onoarea sa. A treia cauză este că tiranul iubește pe străin, iar regele îi iubește pe cetățenii săi. A patra cauză este că cel tiran alungă pe oamenii înțelepți și buni, iar pe cei răi îi ține pe lângă sine; regele păstrează pe oamenii cei buni, iar pe cei răi îi alungă. A cincea cauză e că tiranul iubește sărăcia și vrajba între cetățeni, iar regele iubește contrariul.

Platon a zis: "Să nu dorești să dai sfat omului care are putere asupra ta, pentru că dacă se va întâmpla să iasă rău, el va face să se întoarcă împotriva capului tău".

Aristotel a zis: "Să nu locuiești în țara în care sunt mulți domni, fiindcă acolo cei răi și cei nebuni au loc mai mult decât cei buni și cei înțelepți".

Ptolomeu a zis: "Pe domnul cel înțelept învață-l când greșește dacă vrei să ai de la dânsul cinste și mulțumire".

Încă a zis: "Cu cât un om se înalță mai mult înaintea stăpânului său, cu atât mai mult pierde dragostea sa".

D. În *Viața sfinților părinți* se citește despre dreptate că a fost un sihastru care făcuse penitență mult timp și avea o boală foarte grea, de care nu se putea vindeca. De aceea a început să se tânguiască tare către Dumnezeu.

Și a venit un înger în chip de om și i-a spus: Vino cu mine, că Dumnezeu vrea să-ți arate din dreptățile sale ascunse. Și l-a dus la o casă, unde într-un dulap se afla o mare sumă de bani, pe care îngerul i-a luat. L-a dus apoi la o altă casă unde a lăsat toți banii aceia înaintea ușii. Și apoi l-a dus la o casă unde a omorât un copilăș, care era în leagăn. Văzând sihastrul aceasta, a vrut să plece, deoarece credea că acest înger este un diavol.

Atunci îngerul îi spuse: "Stai încetișor că-ți voi da socoteală de cele ce am făcut. Rațiunea pentru care am furat banii a fost aceasta: "Cel de la care am luat banii, vânduse tot ce avea pentru a da acești bani unui asasin ca să răzbune pe tatăl său, care fusese omorât. Și dacă s-ar fi întâmplat aceasta tot ținutul ar fi fost în mare tulburare și luptă. Astfel, pentru a îndepărta acest rău și pentru a face pe acela să se întoarcă și să facă bine, i-am luat banii. Acela, văzând că i s-au luat

banii și că a rămas sărac, va intra într-o mănăstire și-și va mântui sufletul său.

Rățiunea, pentru care am lăsat banii înaintea ușii altei case, a fost aceasta: că cel care locuia în casa aceea pierduse tot ceea ce avea pe lume într-o corabie care naufragiase pe mare. Din cauza desnădejzii voia să se ducă și să se spânzure de gât și tocmai atunci voia să iasă afară din casă și să facă aceasta, când cu i-am lăsat banii. El ieșind afară, a găsit banii și din această cauză și-a recăpătat nădejdea.

Motivul pentru care am ucis copilul, a fost acesta: înainte de a-l avea, tatăl lui făcea tot felul de milostenii și lucruri bune. Dar de când avea copilul, nu făcea decât camătă și toate relele de pe lume. De aceea i-am înjunghiat copilul, ca să-l reîntorc la Dumnezeu și să facă bine. Astfel că nici tu nu te mira de boala pe care o ai, pentru că dacă nu ai fi avut-o, nu te-ai fi întors la slujirea lui Dumnezeu: "Să înțelegi în mod sigur că Dumnezeu nu îngăduie nimic fără o cauză anumită, dar oamenii nu pot cunoaște acestea pentru că Dumnezeu nu le îngăduie. Dar el lasă întotdeauna ca dintre rele să se întâmple cel mai mic".

Și îndată ce îngerul i-a spus aceasta a și dispărut dinaintea lui. Iar sihastrul auzind acestea, a vrut să probeze dacă era adevărat. S-a întors înapoi și a constatat că tot ceea ce spusese îngerul era adevărat. Și îndată s-a reîntors în sihăstria sa, pocăindu-se foarte mult de cele ce făcuse. Și a făcut o penitență și mai mare decât obișnuia să facă mai înainte".

CAP. XVI. DESPRE NEDREPTATE

A. Nedreptatea este viciul opus dreptății. *Macrobio* a zis: "Nedreptatea constă în a judeca pe cineva pe nedrept. Și aceasta este adevărata nedreptate. Există o nedreptate care se numește injurie și care este de mai multe feluri.

Prima este să omori vreun om fără nici un drept și aceasta se numește omucidere.

A doua e să aduci cuiva vreo insultă și aceasta se numește injurie.

A treia este să faci vreunui om ceva în mod forțat și aceasta se numește violență.

A patra este să păgubești pe cineva în lucrurile sale și aceasta se numește daună.

A cincea e când iei ceva pe ascuns de la altul și aceasta se numește furt.

A șasea e să iei ceva cu forța și aceasta se numește jaf.

B. Viciul nedreptății se poate asemăna cu *diavolul*, care nu are în sine nici un fel de dreptate, pentru că singura sa intenție și desfătare este ca întotdeauna să facă rău prietenilor săi și ca să pricinuiască celor care îl slujesc numai nenorociri și suferințe.

C. Despre nedreptate, *Iisus Hristos* a spus: "Cu ce măsură veți măsura altora, vi se va măsura și vouă".

Solomon a zis: "Nu judeca pe altul fără de vină ca să nu fii și tu judecat".

Încă: "Din cauza a trei lucruri se schimbă așezământul pământului, iar pe al patrulea nu-l poate susține: când sluga ajunge să stăpânească, când nebunul s-a săturat bine, când în familie soția nu este iubită și când roaba ajunge să moștenească pe stăpâna sa".

Seneca a zis: "Amar de țara care are un rege tânăr, pentru că face rău celor buni și iartă pe cei răi".

Încă: "Cine nu pedepsește pe cel rău, îi poruncește să facă și mai rău".

Seneca a zis: "Patru păcate strigă răzbunare împotriva altuia înaintea lui Dumnezeu: Răul care s-a săvârșit împotriva celui nevinovat. Păcatul sodomitic (homosexualitatea), slujitorul înșelat și păcatul incendiului".

Legea zice: "Cuvintele celor răi învrăjdesc".

Esop a zis: "Nu te lăsa îndemnat să omori vreun om pentru avere".

Aristotel a zis: "Ferește-te să verși sânge de om fără dreptate pentru că atunci când unul ucide pe altul se aseamănă aceluia care în cer, va striga înaintea lui Dumnezeu și va zice: "Milostive Doamne, sluga vrea să fie asemenea Ție".

Despre injurie, *Solomon* a spus: "A vărsa sângele altuia și a opri simbria muncitorului este tot una".

Încă: "Cine sapă groapa altuia, cade în ea. Cine răstoarnă piatra se întoarce asupra lui; cine taie coada șarpelui, îl mușcă șarpele. Cine sparge lemne va fi rănit de țândări".

Profetul Sedechia a spus despre violență, despre pagubă, despre furt și despre jaf, zicând: "Regele care se străduiește să strângă comori pe nedrept și le îngroapă sub pământ, își va împovăra țara și împărăția sa nu va dăinui".

Sfântul Augustin a zis: "Ca dar se socotește numai acela, care se dă de bunăvoie, pentru că ceea ce se dă contra voinței sale, nu mai este dar, ci este violență".

Legea zice: "Nu ajunge la bine niciodată ceea ce se câștigă prin rău".

Longhin a zis: "Cel ce face rău altuia, răul se va întoarce asupra sa și nu va ști de unde-i vine".

D. Despre nedreptate se povestește în *Viața sfinților părinți* că diavolul se gândi într-o zi ca să-și ia soție, ca să aibă fiice, să le mărite și să poată duce cu ele în iad și pe toți ginerii săi.

Astfel că Diavolul și-a luat ca soție Nedreptatea și au avut șapte fete: Prima a fost Mândria, pe care au măritat-o cu oamenii cei mari. A doua a fost Zgârcenia, pe care au măritat-o cu oameni din popor. A treia a fost Falsitatea, pe care au măritat-o cu țăranii. A patra a fost Invidia, pe care au măritat-o printre oamenii de artă. A cincea a fost Ipocrizia, pe care o luară cei bisericoși (preoții și călugării). A șasea fu Trufia, pe care au luat-o femeile și nu au lăsat-o să se mărite. A șaptea a fost Desfrânarea, pe care nu au voit s-o mărite, ci au lăsat-o ca prostituată sau curvă, astfel ca să o poată folosi orice om".

CAP. XVII. DESPRE SINCERITATE

A. După *Terențiu*, sinceritatea sau lealitatea este să ai credință curată și desăvârșită și să nu arăți niciodată una în locul alteia.

B. Lealitatea se poate asemăna cu *cocorii*, care au un împărat și toți îl slujesc mai loial decât pe oricine altcineva. Noaptea, acolo

unde dorm, pun pe împărat în mijloc și ceilalți stau toți împrejur. Pun întotdeauna doi sau trei cocori care fac de strajă. Și ca să nu adoarmă stau numai într-un picior și pe celălalt îl țin ridicat.

Iar în piciorul ridicat țin întotdeauna o piatră, pentru ca, dacă somnul i-ar doborî, pietricica să le cadă din picior. Și acestea toate le fac din cauza lealității mari, pe care o poartă între ei și pentru ca să nu se poată întâmpla ceva împăratului, nici acelor care stau în siguranța sa.

C. Seneca a zis: "Cine pierde sămânța, poate să piardă mai mult".

Solomon a zis: "Mulți oameni sunt numiți pioși, dar leali există puțini".

Aristotel a zis: "Să nu-ți calci cuvântul față de nimeni, pentru că nu trebuie s-o faci decât față de prostituate și de copii".

Socrate a zis: "Fii leal față de cel care se încrede în tine și vei fi sigur că nu se va sfârși rău".

Juvenal a zis: "Toate lucrurile din această lume unii le laudă, alții le defaimă, afară de două pe care oricine le preamărește întotdeauna: lealitatea și adevărul".

Longhin a zis: "Oricine poate să ajungă la o situație înaltă prin trei lucruri: folosind lealitatea și adevărul și să nu te gândești la lucruri inutile".

D. Despre lealitate se citește în *Istoria Romei* că fiind prins regele Marco Regulo de cartaginezi, care aveau război cu romanii, a fost trimis ca să facă schimb între prizonieri, pe care-i aveau romanii cu aceia, pe care-i aveau cartaginezii. Și ținându-se sfat despre aceasta în Senatul Romei, s-a ridicat regele Marco și i-a sfătuit ca să nu se facă acest schimb, pentru că prizonierii romani care se aflau în Cartagina erau de condiție rea, fiind aproape toți bătrâni și nefolositori, iar cei din Cartagina, care erau ca prizonieri în Roma, toți erau dintre oamenii mai de seamă ai Cartaginei și erau oameni tineri și de valoare și comandanți buni în războaie.

Auzind sfatul lui Marco Regulo, înțelepții Romei au rămas la acest cuvânt al său. Iar el, pentru a nu-și strica credința, s-a reîntors în Cartagina, dună cum făgăduise.

A. Falsitatea este viciul opus virtuții lealității, este, după cum grăiește *legea*: a spune una și a face alta și a arăta una drept alta cu gândul de a înșela pe altul cu vreun lucru.

Trădarea tocmai în aceasta constă: să trădezi vreun om, care se încrede în tine. Viclenia sau răutatea constă în a gândi rău și a-ți făuri în suflet gânduri pentru a face vreo răutate. Și din răutate decurge bănuiala.

Toma de Aquino a zis: "Bănuiala este să gândești rău despre altul din cauza vreunui indiciu ușor. Bănuiala se naște din patru cauze: Prima e că omul cel rău crede că toți oamenii sunt asemenea lui. A doua cauză este că omul, care e bănuitor, are obiceiul să facă rău. A treia e că omul vrea răul altuia, și de aceea crede cu ușurință rău despre altul. Și a patra cauză este de a fi încercat multe lucruri.

Și de aceea *Aristotel* zice că : "Toți cei bătrâni sunt în mod firesc bănuitori pentru că ei au încercat în viață multe lucruri. Iar diferența între bănuială și gelozie este aceasta: Bănuiala sau suspiciunea constă în a crede rău despre altul, din cauza unei ușoare indicații - așa cum am spus - și aceasta este un viciu. Gelozia constă în a te teme că persoana pe care omul o iubește să nu facă ceva, care s-ar putea întoarce în dauna acelei persoane, sau în dauna sa proprie. Gelozia descinde din virtutea iubirii, pentru că cineva nu poate fi gelos decât din două cauze: una din teama ca omul care iubește pe cineva să nu facă lucruri, care i-ar pricinui necinste, sau vreo pagubă. Alta e că omul nu poate să facă rău binelui său, sau iubirii sale. Astfel că gelozia este efectul iubirii.

B. Falsitatea se poate asemăna cu *vulpea*, care, când nu-și poate găsi ușor de mâncare, se aruncă (se întinde) într-un câmp ca și când ar fi moartă.

Păsările, văzând-o astfel, vin în jurul ei și încep să o ciugulească, crezând că este moartă. Iar vulpea, când vede că s-au apropiat bine, își saltă capul și prinde câte poate. Face multe alte viclenii la care renunțăm de a le spune pentru scurtimea povestirii (ca să nu lungim vorba).

C. Solomon a zis: "Cel înșelător nu va avea până la urmă nici un câștig".

Încă: "Să nu ai de a face cu cei înșelători, pentru că aceștia, nu pot iubi niciodată decât ceea ce le place".

Seneca a zis: "Cel viclean se face că nu cunoaște injuria pentru a putea să se răzbune mai bine".

Esop a zis: "Cel ce este plin de viclenie, nu poate să renunțe niciodată la injuriile sale. Iar cel ce este stăpânit și deprins cu viclenii va dori întotdeauna să le săvârșească".

Varo a zis: "Sub pielea mielului se ascunde leul (lupul)".

Platon a zis: "Trei lucruri mă întristează mai mult decât altele: bogatul când ajunge la sărăcie; cel onorat când este disprețuit; și cel înțelept când îl batjocorește un nebun".

Casiodor a zis: "Nici un alt lucru de pe lume nu poate fi mai rău decât trădarea".

Solomon a zis: "Să nu aduci în casa ta pe oricine, pentru că foarte mulți oameni sunt trădători".

Longhin a zis: "Pentru cel trădător moartea este mai mult decât viața, pentru că dacă ar folosi sinceritatea, nu va fi crezut, iar dacă nu ar folosi-o, orice om l-ar îndepărta de lângă el".

Solomon a zis: "Cugetele cele rele fac ca oamenii să se îndepărteze de Dumnezeu".

Platon a zis: "Prima mișcare sau schimbare a cugetului nu e în puterea altuia, dar perseverența este aceea împotriva căreia trebuie să luptăm mult, dacă acel cuget nu este bun".

Legea zice: "Trupul nu se poate corupe, dacă mintea nu este coruptă de mai înainte".

Sfântul Isidor a zis: "Nici un rău nu poate fi mai rău la un om ca bănuiala".

Seneca a zis: "Alungă bănuiala dacă nu vrei să trăiești întotdeauna cu teamă".

Solomon a zis: "Nu te asocia cu cei invidioși, pentru că trăiesc în felul ghicitorilor, care întotdeauna gândesc rău despre tine".

Beda a zis: "Cine este prietenul a doi dușmani, va fi întotdeauna suspectat de amândoi".

Longhin a zis: "Bănuiala nu va afla sfârșit niciodată".

Profetul Sedechia a zis: "Bănuiala este coruperea tuturor virtuților".

Alexandru a zis: "În cine te încrezi să nu ai niciodată vreo bănuială despre el, sau să nu te încrezi, pentru că bănuiala dă motiv ca să faci răutăți".

Juvenal a zis: "Gelozia e semnul iubirii".

Ovidiu a zis: "Gelozia femeii este atât de mare încât întotdeauna urăște ceea ce iubește bărbatul său".

Platon a zis: "Iubirea perfectă constă din trei lucruri: din a iubi, a te teme și a onora".

Socrate a zis: "Cine iubește se teme, dar toți cei care numai se tem, nu iubesc".

Sfântul Damaschin a zis: "Cine iubește în mod perfect, trăiește întotdeauna cu frică de persoana sau lucrul pe care-l iubește".

D. În *Vechiul Testament* se citește despre falsitate că au fost trimiși de Dumnezeu doi îngeri într-o cetate, care se numea Sodoma, din cauza păcatului pe care-l săvârșeau, culcându-se bărbat cu bărbat. Unul care avea numele de Lot a primit pe îngeri în casa sa și pentru că Lot era prietenul lui Dumnezeu, îngerii i-au spus că el trebuie să plece, fiindcă voiau să ardă ținutul și cetatea aceea cu toți cei care se aflau în ea. Astfel că Lot a plecat și ținutul acela a fost ars. Și stând Lot singur numai cu cele două fiice în niște munți, care erau deasupra ținutului, fiicele s-au gândit că ar trebui să-l înșele pe Lot ca să se culce cu el și l-au îmbătat. După aceea s-a dus la el cea mai mare dintre fete. Lot necunoscând-o din cauza beției, s-a culcat cu ea. Apoi și cealaltă fiică l-a înșelat, făcând la fel. Astfel amândouă fiicele s-au culcat cu tatăl lor, înșelându-l cu o astfel de înșelăciune. Și fiecare din ele au rămas însărcinate născând câte un băiețel frumos.

CAP. XIX. DESPRE ADEVĂR

A. După cum spune *sfântul Augustin*, "Adevărul este să-l folosești și să vorbești adevărat fără nici un amestec cu minciuna".

B. Virtutea adevărului se poate asemăna cu *puii de potârniche*, pentru că una fură ouăle de la alta și le clocește. Dar când se nasc

puii, fiind conduși de natură, cunosc pe mama lor cea adevărată îndată ce o aud cântând. Atunci părăsesc pe mama cea falsă și urmează pe cea adevărată. Tot astfel se întâmplă și cu adevărul pe care omul, când vrea, îl învăluie în minciună, dar la sfârșit adevărul rămâne pe locul său.

C. Isus Sirach a zis: "Să nu contrazici în nici un chip cuvântul despre adevăr".

Aristotel a zis: "Cine iubește adevărul, va fi ajutat de adevăr în toate faptele sale".

Încă: "Cine spune adevărul, nu se va trudi, dar cel care vrea să-l vopsească cu minciuni, va avea greutăți mari".

Cato a zis: "Ceea ce ți-a promis cineva, să nu-l promiți altuia".

Sfântul Augustin a spus: "De multe ori vocea poporului este o voce dumnezeiască".

D. Iar despre adevăr se povestește în *Viața sfinților părinți* că un boier mare lăsase în lume bogății mari și multe, ca să se ducă într-o mănăstire de călugări în slujba lui Dumnezeu. Și într-o zi egumenul, socotind că el era mai priceput în lucrurile lumii decât ceilalți călugări, l-a trimis la un târg ca să vândă niște măgari ai mănăstirii, care erau bătrâni, și ca să cumpere alți măgari tineri. Călugărul acesta nu a vrut să spună egumenului că nu se duce, din cauza supunerii și ascultării, dar s-a dus numai cu multă rea voință. Și stând călugărul în târg, oamenii îl întrebau: "Sunt buni oare acești măgari?" Călugărul le răspundea: "Credeți voi că mănăstirea noastră, care este tare împovărată și săracă, ar fi vândut oare asinii, dacă ar fi fost buni?" Și auzind aceasta, îl întrebau: "De ce au cozile așa de jupuite?" Călugărul răspundea: "Pentru că sunt bătrâni și cad foarte adesea din cauza poverii. Astfel e potrivit să-i apuci de cozi, ca să-i faci să se scoale. De aceea au cozile așa de roase".

Și întorcându-se călugărul la mănăstire, fără să fi vândut vreun asin, slujitorul mănăstirii care-l însoțise, l-a pârât la egumen de cele ce spusese în târg la cumpărători. Astfel că egumenul a trimis după el și a început să-l mustre cu asprime de cele ce făcuse. Călugărul răspunse: "Părinte, credeți, cuvioșia voastră că eu am venit la mănăstire pentru a mă îndepărta de lume și să-mi scutur sufletul și să-l înșel cu minciuni? Eu am lăsat mulți

minciunile lumii; fiind aci înăuntru, eu nu voi mai ieși niciodată din mănăstire, pentru că tare m-am dezgustat de ceea ce era în lume”. Auzind acestea, egumenul se miră și nu mai căută să afle ceea ce-l întrebase.

CAP. XX. DESPRE MINCIUNĂ

A. Minciuna este viciul opus virtuții adevărului, cum a spus și *Aristotel*, că minciuna este când ascunzi adevărul cu vreun colorit al cuvântului cu intenția ca să înșeli pe altul. Și astfel minciuna este de mai multe feluri: minciuna pe care o spun pentru plăcere, cum sunt unele snoave și povestiri; ori minciuni, pe care le spun unii pentru a scăpa de vreo pagubă, fără a pricinui altuia vreun rău. Și aceste minciuni nu sunt interzise de lege, numai că e rău că le spui și cine poate să le evite. Sunt minciuni din falsitate, pe care le spun ca să înșele pe altul. Sunt minciuni, care se spun pentru ca omul să nu respecte ceea ce a promis. Sunt și minciuni, care se spun din obișnuință. Iar aceste trei feluri de minciuni nu sunt interzise de decrete. Și sunt minciuni cu jurământ, care le spun cei care jură strâmb. Și aceasta nu este altceva decât a te lepăda de credința în Dumnezeu.

B. Și minciuna se poate asemana cu *cârțița* care nu are ochi și trăiește întotdeauna sub pământ, iar dacă iese la aer, îndată moare.

Tot așa face și minciuna, căreia îi convine întotdeauna să se învâluiască într-un fel de vopsea a cuvântului și cum o vede lumina adevărului, îndată moare, ca și *cârțița*.

C. Despre minciună, ne vorbește *Solomon*: “De trei lucruri se teme inima mea, iar de al patrulea se înspăimântă fața mea: de mișcarea cetății, de gâlceava adunărilor norodului, de pâra mincinoasă și de moarte, care este mai presus de toate celelalte temeri”.

Încă a spus: “Gura care minte, ucide sufletul”.

Încă: “E mai bine să iubești pe un tâlhar, decât pe cel care e mereu mincinos”.

Sfântul Grigorie a zis: “Din cauza minciunii celui mincinos, chiar adevărul este greu de crezut din gura lui”.

Platon a zis: "Cine spune ceva despre ceea ce nu știe bine, va fi considerat suspect de cel care va ști".

Socrate a spus: "Din cauza minciunii permanente, nici adevărul nu va fi crezut".

D. Despre minciună se citește în *Istoria Romanilor* că o fată, fiica împăratului Anastasie, care se numea Iorina, s-a îndrăgostit de un tânăr, care se numea Ameno. Dar el o voia, fiindcă se temea de împărat. Pentru aceasta, se gândi să-l facă să moară. Astfel într-o zi, când el trecea la treabă prin fața ușii camerei, ea a început să strige: "Alergați, alergați că cineva vrea să mă siluiască". Și îndată tânărul a fost prins și a fost dus înaintea împăratului. Și fiind întrebat dacă era adevărat cele de care era învinuit, el a răspuns că nu. Iar împăratul a trimis și după fată și a întrebat-o cum s-a petrecut fapta aceea. Dar ea nu a răspuns. Și a întrebat-o din nou, dar ea tot nu a răspuns.

Fiind întrebată de mai multe ori și nerăspunzând, zise unul dintre boierii împăratului, în glumă, în derâdere: "Poate că fata și-a pierdut limba". Astfel împăratul privind tare uimit de aceasta, porunci ca să o caute în gură și au aflat că își pierduse limba. Și văzând o minune ca aceasta, imediat a poruncit să dea drumul tânărului. Și atunci deodată i s-a reîntors limba fetei. Și fata a mărturisit adevărul în prezența tuturor oamenilor. După aceea a intrat într-o mănăstire și și-a sfârșit viața în serviciul lui Dumnezeu, pentru cele ce săvârșise și care erau împotriva Lui.

CAP. XXI. DESPRE TĂRIE

A. După *Macrobio*, puterea sau tăria este de trei feluri:

Prima este ca o persoană să fie puternică și curajoasă de la natură, dar aceasta nu este o virtute.

A doua este bravura, care constă într-o siguranță a sufletului fără să se teamă de lucruri grele.

A treia este răbdarea de a suporta deopotrivă toate afacerile dușmănoase. Și aceste două feluri ale tăriei constituie o virtute.

B. Puterea se poate asemăna cu *leul*, care doarme întotdeauna cu ochii deschiși. Iar dacă se duc vânătorii ca să-l prindă, el îi simte

îndată și pentru ca să nu-l găsească, își acoperă cu coada toate urmele pe care le face. Dacă totuși se întâmplă ca vânătorii să-l ajungă, nu mai fuge, ci dimpotrivă se îndreaptă asupra lor fără de nici o teamă și susține cu tărie bătălia.

C. Despre virtutea puterii, care se numește forță, *Cicero* a spus: "Omul trebuie să fie tare în luptă și răbdător în nenorociri".

Seneca a spus: "Cel ce este puternic, este liber".

Larnico a zis: "Orice om este mai iubit decât altul pentru două lucruri: pentru bravură și pentru loialitate".

Socrate a zis: "Mai bun este curajul chiar de a fugi când este nevoie, decât să mori".

Egidio Colonna spune că bravura este de mai multe feluri: una e ca omul să fie brav pentru că nu poate să facă altfel, decât să convină ca să moară și aceasta este o bravură silită. Alta este să fie brav pentru obișnuința pe care o are din război. A treia este să fie brav pentru victoria, pe care ar putea s-o aibă. A patra este să fie brav pentru că ceilalți sunt slabi. A cincea este să fii atât de cutezător, încât să nu te temi de nimic. Și aceasta este o îndrăzneală bestială. Toate aceste cinci feluri de bravuri nu sunt perfecte. Cea perfectă și virtuoasă este bravura a șasea, adică atunci când oamenii sunt bravi pentru că nu voiesc să fie dezonoarați în persoana lor sau în lucrurile lor ori din cauza pieririi lor.

Despre virtutea bărbăției, care se numește răbdare, *Socrate* a scris: "Răbdarea este limanul milosteniei".

Prudentius a zis: "Orice virtute, care nu este întărită de răbdare, nu este un dar [ci e goală (văduvă)]".

Solomon a zis: "Înțelepciunea unui om se cunoaște prin răbdarea sa".

Ptolomeu a zis: "Cine vrea să lupte contra adversarilor, să-și ia ca soție răbdarea".

Homer a zis: "Cel care este răbdător va fi prețuit de orice om".

D. Despre virtutea tăriei se citește în *Vechiul Testament* că a fost un om cu numele Samson, care era cel mai tare om din câți au fost pe lume. Și a săvârșit multe bravuri, despre care se povestește în *Biblie*. Toată tăria sa o avea în părul de pe cap. Astfel filistenii, cu care Samson avea război, au hotărât să-l înșele printr-o prietenă a sa,

care, în timp ce el dormea în brațele ei, i-a tăiat părul de pe cap. Apoi au venit filistenii și l-au prins și i-au scos ochii. Și într-o zi, când ei petreceau la o sărbătoare a lor, l-au dus la ei în templu unde s-au strâns toți oamenii în jurul lui și toți își băteau joc de el. Atunci Samson caută să fie dus lângă o coloană, care susținea tot templul și luând-o în brațe, a tras-o așa de tare încât s-a prăbușit tot templul și a zis: "Moare Samson cu toți vrăjmașii săi". Și astfel a murit.

CAP. XXII. DESPRE TEAMĂ

A. Teama sau frica este viciul opus tăriei. După cum spune *Calirmach*, temerea este de trei feluri:

Cea dintâi este să fie cineva fricos în sufletul său, fără nici o rațiune, ci numai pentru că-și închipuie că vine vreun rău asupra lui. Și aceasta este adevărata temere.

A doua este să te temi mai mult decât se cuvine de vreun lucru care s-ar putea întâmpla. Și aceasta se numește lașitate.

A treia este ca, din cauza lipsei de curaj, să nu poți înfrunta nici o primejdie. Și aceasta este numită cu adevărat slăbiciune.

B. Și viciul temerei se poate asemăna cu *iepurele*, care este cel mai fricos și mai laș animal de pe lume. Dacă se află într-o pădure și aude numai freamătul frunzelor, care se clatină de vânt, imediat fuge.

C. Despre viciul fricii, *Solomon* a scris: "Nici un alt lucru nu face pe om temător decât conștiința sa, pe care o are că va prins și pedepsit de faptele sale rele".

Cicero a zis: "Este un lucru mai crud să te temi prea mult de moarte decât de a muri".

Terențiu a zis: "Vrei să fii fără de frică? Fă bine și vorbește puțin".

D. În *Istoria Romei* se povestește, despre viciul temerei, că regele Dionisie era cel mai fricos și laș om de pe lume. Din cauza

accasta nu putea să se bucure niciodată de vreun bine. Iar unul din prietenii săi îi lăuda toată ziua viața sa și-i spunea că Dionisie trebuia să mulțumească mult lui Dumnezeu pentru că îi dăduse atâta bine.

Dar împăratul l-a chemat într-o zi la el, l-a pus să stea sus pe tronul său împărătesc. Dedesupt a pus să-i aprindă un foc mare, iar deasupra capului a poruncit să-i atârne o spadă legată de un fir de păr de cal și împrejurul lui a poruncit să-i pună toate podoabele și avuția (pietrele prețioase) pe care le avea.

Văzând astfel prietenul unde se află, se ridică îndată sus și rugă pe rege ca, pentru Dumnezeu, să-l lase să plece de acolo.

Atunci regele Dionisie răspunse: "Tu lăudai mult viața mea. Așadar nu trebuie să o mai lauzi, pentru că eu trăiesc permanent într-o teamă mai mare decât aceea în care erai tu acum. Și totuși nu ai putut răbda nici măcar o singură oră".

CAP. XXIII. DESPRE MĂRINIMIE

A. După cum spune *Cicero*, mărinimia (generozitatea) este a înțelege, lucrurile frumoase, înalte și valoroase".

B. Virtutea mărinimiei se poate asemăna cu *șoimul*, care se lasă mai degrabă să moară de foame decât să mănânce carne stricăță. Și nu-i place niciodată să prindă altfel de păsări decât de cele grase".

C. *Sfântul Augustin* a zis despre mărinimie: "Leul nu face război cu furnicile, nici vulturul nu vrea să prindă muște".

Cicero a zis: "Sufletul unui om de valoare se cunoaște prin faptele sale mari".

Hipocrate a zis: "Nu există nici un lucru atât de tare, nici atât de aspru, pe care sufletul omului să nu-l învingă".

Alexandru a zis: "Este mai bună o moarte nobilă, decât o domnie rea".

D. În *Istoria Romanilor* se povestește că un medic al unuia, care se numea *Pirro*, care era vrăjmașul Romanilor, a trimis la senatorii

Romei ca să accepte să-i dea o anumită sumă de bani (denari) pentru ca el să omoare pe Pyrrho. Senatorii romani i-au răspuns că lor nu le plac astfel de lucruri rele, și că vor să învingă pe dușmanul lor pe calea armelor și nu prin trădare. Apoi au trimis degrabă pe ambasadorii lor la Pyrrho, atrăgându-i atenția ca să se ferească de medicul său.

CAP. XXIV. DESPRE ÎNĂLȚARE

A. Înălțarea sau îngâmfarea este viciul opus mărinimiei sau gentileței și este de trei feluri.

Persio a zis: "Cea dintâi e cea care se numește înălțarea deșartă, sau îngâmfarea propriu-zisă. Se manifestă atunci când oamenii vor să-și arate toate mărețiile pentru că vor să fie lăudați mai mult decât se cuvine; că a vrea să fii lădat cât se cuvine nu este un viciu, cum a scris-o Solomon: «Este mai bine să ai nume bun decât mare bogăție»".

A doua este lauda de sine, când te lauzi mult pentru vreun lucru.

Al treilea mod de înălțare e când omul vrea să arate, ceea ce nu prea este, sau mai mult că nu are vicii. Și aceasta e numită ipocrizie sau fățarnicie.

B. Viciul înălțării sau îngâmfariei se poate asemăna cu *păunul*, care este plin de îngâmfare atât de mult, încât toată plăcerea sa nu constă în altceva decât în a-și admira penele și să le facă roată în coadă pentru ca alții să-l laude.

C. Despre îngâmfare se povestește în cartea *Suma viciilor sau păcatelor* că, chiar atunci când oamenii au învins toate viciile, le mai rămâne totuși pe urmă viciul îngâmfariei.

Solomon a zis: "Cine iubește îngâmfarea este sclavul jucătorilor".

Cato a zis: "Să nu fii îngâmfat, dacă vrei să fii bun".

Solomon a zis despre viciul laudei de sine: "Lasă ca să te laude limba altuia, nu a ta".

Platon a spus: "Fructul laudei de sine este batjocura".

Sfântul Isidor a zis: "Găina pentru un ou face așa de mare gălceavă, încât o aude vulpea".

Seneca a zis: "Nimeni nu poate arăta prin sine mult timp ceea ce nu are".

Cicero a zis: "Numele cel fals durează puțin timp".

Sfântul Augustin a zis: "A spune bine și a face rău nu este altceva decât să te înșeli pe tine însuși". În cartea *Suma viciilor* se spune: "Ipocrizia e ca o monedă falsă".

Varro a zis: "Ipocrizia nu e altceva decât trădare".

Profetul Sedechia a zis: "Să nu judecați pe nimeni pentru vorbă, ci din cauza faptelor, pentru că cea mai mare parte din oameni sunt mincinoși (falși), dar din săvârșirea faptelor urmează profitul și paguba".

D. Despre îngâmfare sau înălțare se citește în *Viața sfinților părinți* că odată un înger în chip de om însoțea un sihastru. Și mergând ei pe drum au găsit un cal mort, care mirosea greu de tot. Călugărul a început să se țină de nas din cauza aceluia miros atât de urât. Îngerul părea că nu ia în seamă nimic.

Mergând ei mai departe, au întâlnit într-o grădină o femeie tânără și foarte frumoasă, îmbrăcată minunat și cu aere grozave de îngâmfare. Atunci îngerul începu să-și astupe nasul.

Sihastrul se uită la el și se miră mult. Și având bănuială rea împotriva lui, îi zise: "De ce îți astupi nasul pentru un lucru atât de frumos cum este această tânără și nu l-ai astupat din cauza hoitului aceluia, pe care l-am găsit mai în urmă?"

Îngerul răspunse: "Pentru că înaintea lui Dumnezeu îngâmfarea miroase mai greu decât toate hoiturile din lume".

Și spunând aceasta, a dispărut îndată dinaintea lui. Atunci sihastrul a cunoscut că acesta a fost prietenul și trimisul lui Dumnezeu".

A. Constanța, adică tăria sau stabilitatea, după cele ce spune *sfântul Isidor*, este tăria neclintită într-o hotărâre a sa.

Totuși, omul nu trebuie să fie atât de neclintit în hotărârea sa, încât să cadă într-un viciu, care se numește duritate sau încăpățănare. Căci *sfântul Andronic* a spus: "Constanța înseamnă să nu vrei să schimbi hotărârea pentru nici o cauză evidentă".

B. Virtutea constanței se poate asemăna cu o pasăre, care se numește *fenix* și care trăiește 315 ani. Și când vede că a îmbătrânit astfel încât își pierde puterea naturală, adună niște lemnișoare înmiresmate și uscate și își face un cuib. Apoi intră înăuntru, în cuibul acela. Și stând cu fața spre razele Soarelui, bate din aripi atât de tare, încât în cuib se aprinde focul de la căldura Soarelui. Și această pasăre este atât de hotărâtă și de tare, încât nu se mișcă din cuib. Ba chiar se lasă să ardă pentru că știe din fire că trebuie să se reînoiască.

Și când se împlinesc nouă zile, din umezeala țărânei rămasă din corpul său se naște un viermișor, care crește încetul cu încetul, apoi îi cresc fulgii și penele și se prefăce într-o pasăre fenix cum nu a mai existat niciodată alta decât una pe lume.

C. Despre constanță, *Cicero* a spus: "Nici un lucru nu este mai frumos nici atât de demn pentru om ca acela de a avea în sine tărie".

Cato a zis: "Să fii constant și nu inconstant cum cer lucrurile".

Sfântul Isidor a zis: "Nu trebuie să fie lăudat cel care începe, ci cel care perseverează".

Sfântul Grigorie a zis: "Mulți concurează la curse, dar câștigă, - învinge, - numai cel care perseverează".

D. Despre virtutea constanței se povestește în *Istoria Romanilor* că regele grecilor a întocmit niște legi, care păreau poporului foarte aspre.

Iar regele se gândea ca poporul să vrea să respecte aceste legi întotdeauna pentru că erau legi foarte drepte și zise către popor: "Eu vreau ca voi să-mi jurați că veți respecta aceste legi până la întoarcerea

mea. Și în acest timp eu mă voi duce și voi vorbi cu Dumnezeuul nostru, care mi le-a dat și apoi voi schimba legile cum veți vrea voi”.

Auzind poporul aceasta, a jurat. Regele a plecat și nu s-a mai întors niciodată pentru ca legile să nu mai poată fi nerespectate sau desființate. Iar când a ajuns la moarte, a poruncit ca trupul său să fie ars, apoi cenușa să-i fie aruncată în mare, pentru ca poporul să nu creadă că este dezlegat de jurământ, dacă osemintele lui ar fi fost aduse în cetate. Și așa au făcut.

CAP. XXVI. DESPRE INCONSTANȚĂ

A. După *Priscian*, inconstanța este viciul opus virtuții constanței. Constă în a nu avea în tine nici o stabilitate.

B. Și viciul inconstanței se poate asemăna cu *rândunica*, care paște zburând când ici, când colo.

C. Despre inconstanță, *Salustiu* a spus: “Inconstanța este semnul nebuniei”.

Platon a zis: “Cine este inconstant face toate lucrurile la întâmplare”.

Bernico a zis: “Cine se călăuzește rău se sfătuiește des”.

D. În *Viața sfinților părinți* se povestește despre viciul inconstanței că un tâlhar, care săvârșise toate relele de pe lume, s-a dus la un sihastru să se spovedească. Și când a ajuns să-i dea canon de pocăință, tâlharul spunea la orice lucru pe care-l porunceă sihastrul că el nu poate să-l facă, că nu știa să se roage, nu putea să postească. Deci el nu poate îndeplini vreun canon de pocăință pentru nimic în lume. Atunci sihastrul îi zise: “Fă cel puțin aceasta: să îngenunchi și să te închini înaintea oricărei cruci pe care o vei găsi”. Tâlharul a făgăduit să facă aceasta și sihastrul l-a iertat de păcatele sale.

Astfel, plecând acest tâlhar de la sihastru, i-au ieșit în întâmpinare niște vrăjmași ai săi. Tâlharul a început să fugă. Fugind el, a aflat în cale o cruce și și-a adus aminte de canonul de pocăință,

pe care i-l dăduse sihastrul și a îngenunchiat îndată înaintea crucii. Între timp, l-au ajuns vrăjmaii și l-au ucis. Fiind mort, sihastrul a văzut doi îngeri, care-i duceau sufletul său în cer. De aceea începu să se înfurie grozav că un om, care săvârșise toate relele, acum era dus în cer pentru un lucru așa de puțin. Și se gândi în sine să ca să mai guste și el din plăcerile lumii, întrucât văzuse că paradisul se dobândește așa de ușor. Astfel a lăsat pustnicia ca să se ducă în lume. Dar diavolul a căpătat îndată putere asupra lui. Și-i puse în cale o cursă (un laț) care l-a prins de picior și l-a făcut să cadă, pe povârnișul unei stânci, astfel încât a murit. Apoi diavolul i-a dus sufletul în iad, pentru că nu stăruise în binele pe care îl începuse.

CAP. XXVII. DESPRE TEMPERANȚĂ

A. După cele ce spune Cicero, temperanța sau socotința este puterea tare și măsurată de a constrânge poftele sufletului. Temperanța este de două feluri:

Primul fel e să te împotrivești dorințelor, care vin din cele ce decurg din suflet. Și aceasta este adevărata temperanță.

Al doilea fel e să te împotrivești poftelor, care vine dintr-un fel de impuls al firii, cum este îndemnul de a fi desfrânați, mândri și furioși, la care oamenii sunt împinși de acest instinct natural. Și aceasta se numește suferința sau răbdarea, care este o virtute cu mult mai mare decât temperanța în sine, după cum spune *Toma de Aquino*: "Lipsa de sensibilitate constă în a nu voi să guști niciodată vreo plăcere, nici chiar plăceri moderate, raționale".

B. Iar virtutea temperanței se poate asemăna cu un animal care se numește *cămilă* și care în mod natural este cel mai desfrânat animal din câte există. Că se duce ușor și o sută de mile după urma unei cămile numai pentru a o vedea. După aceea însă are o răbdare atât de mare, încât dacă este împreună numai cu mama și cu surorile, nu se atinge trupește de ele.

C. *Cicero* a zis: "Dacă iubești temperanța, înlătură de la tine toate lucrurile de prisos și constrânge toate poftele tale".

Încă a mai spus: "Pune frâu la toate poftele tale".

Seneca a zis: "Nu există nici o domnie, care să poată stăpâni pe cineva mai bună și mai mare ca domnia peste tine însuși"

Ovidiu a zis: "Lucrurile interzise și refuzate ne îndeamnă la o poftă mai mare (de a le avea și de a le vedea) decât alte lucruri [care sunt la voia oricui"].

Ptolomeu a zis: "Împotrivește-te plăcerilor tale în tinerețe pentru că la bătrânețe nu vei mai putea să te desparți de ele".

Socrate a zis: "Este un lucru mult mai mare ca să-ți învingi poftele tale, decât pe un dușman al tău foarte mare".

Platon a zis: "Cine nu se învinge pe sine, nu va putea să învingă pe alții".

Încă a zis *Solomon*: "Sunt șapte temperanțe, care îmi plac mai mult decât celelalte: castitatea în tinerețe, veselia la bătrânețe, larghețea în sărăcie; măsura sau moderanța în bogăție, modestia sau smerenia la mărire, răbdarea în nenorociri și stăpânire sau abținerea de la plăcerile proprii".

D. În *Istoria Romanilor* se citește despre temperanță că regele Priam auzise de un filosof, care se numea Chuarda și care spunea: "Cine nu-și înfrânează poftele sale, nu este om, ci cu animalele trebuie să locuiască". Și astfel regele vru să știe dacă va putea să facă pe Chuarda să se mânie în vreun chip. De aceea a trimis după el, apoi a trimis după toți aceia, pe care-i credea că ar avea limbile cele mai rele, ca să spună răutăți. Și porunci ca fiecare să-i spună lui Chuarda cele mai rele lucruri de care erau în stare.

Unul zise: "Din ce viță nobilă ești tu, Chuarda? El răspunse: "Neamul meu începe cu mine, dar al tău se sfârșește cu tine. Astfel că noblețea mea crește prin mine, iar a ta scade prin tine".

Zise altul: "De unde ai îmbrăcat aceste haine așa de frumoase?" Și el răspunse: "Oamenii nu se cunosc după îmbrăcăminte, ci după fapte".

Zise un altul: "Cine ți-a rotunjit părul așa de bine?" El răspunse: "Virtutea nu stă în părul capului, ci în inimă".

Zise altul: "Milostive împărate, să vă păziți de Chuarda, care este spion, pentru că l-am văzut mai alaltăieri în oastea grecilor". El răspunse: "Dacă ar fi fost așa, tu nici n-ai fi spus-o".

Zise un altul: "Acesta este un mare tâlhar". El răspunse: "Este mult timp de când ai învățat ca să grăiești rău de alții, dar eu am

învăţat ca să nu mă îngrijesc de vorbele rele”.

Zise un altul: “Vezi tu cum vorbeşte acest trădător (înşelător)?”

El răspunse: “Eu voi spune de acum înainte că s-au înşelat cei care ziceau că tu nu aveai limbă”.

Zise un altul: “Vezi tu cum tâlharul acesta nu se teme de ruşine?” El răspunse: “Dacă tu te-ai fi temut de ruşine nu ai fi spus aceasta”.

Altul spuse: “Lăsaţi în pace pe nebunul acesta, căci vorbeşte aiureli (şarlătării). Dar filosoful nu răspunse.

Atunci regele Priam zise: “Cum se face aceasta că nu răspundeţi?”

Şi Chuarda zise: “Tăcerea este un răspuns frumos la astfel de vorbe. În cazul celui care vrea să spună cuvinte brutale, mai mult face să lucreze virtutea urechilor decât aceea a limbii. El nu trebuie să mai fie ruşinat decât numai după cum el însuşi îşi face ruşinea. Şi după cum el este stăpânul limbii sale, tot astfel eu sunt stăpânul urechilor mele”.

Văzând regele Priam temperanţa şi socotinţa acestui filosof, l-a chemat şi l-a pus să şadă pe lângă sine. Şi a început să-l întrebe cum de a putut răbda să asculte atâtea răutăţi şi nu s-a mâniat de fel.

Atunci filosoful acesta răspunse şi zise: “Pentru că eu sunt domnul domnilor lor, iar ei sunt robii robilor mei, adică ai viciilor. Pentru că fiecare dintre ei, care a spus câte o răutate, trebuia să gândească, dacă este adevărat, sau nu, ceea ce a spus. În caz că e adevărat, nu trebuie să se mânie, pentru că cel care face răul, trebuie să poată bine să sufere că a spus-o şi nu se înfurie că aude despre cele ce nu s-au mâniat să le facă. Iar dacă ceea ce a spus este o minciună, nu trebuie să se îngrijească de nimic pentru că omul nicidecum nu poate produce o furie mai mare aceluia care a grăit răutăţi, decât arătându-i că omul nu se îngrijeşte de ceea ce i s-a spus. Iar cel ce se mânie, dă el însuşi motiv ca să se mai poată vorbi rău despre el”.

DESPRE NESOCOTINȚĂ SAU LIPSA DE TEMPERANȚĂ

A. Nesocotința este viciul opus virtuții socotinței sau temperanței. După ceea ce spune *sfântul Damaschin*, "nesocotința este să urmezi toate poftele tale după cum îți place".

B. Nesocotința se poate asemana unui animal, *unicornul*, (o specie de inorog mai mic) care are o plăcere să stea lângă o tânără fecioară. Cum vede vreuna aleargă îndată la dânsa și adoarme în brațele ei. Apoi vin vânătorii și-l prind. Că nici nu-l pot prinde în alt chip decât numai din cauza nesocotinței lui.

C. *Platon* a zis: "Nici un viciu nu poate fi pe lume mai rău ca nesocotința pentru că din aceasta decurg toate relele".

Varo a zis: "Cine este pofticios de plăceri, nu poate fi fără multe vicii".

Seneca a zis: "La un om doritor de plăceri nu poate dăinui nici o bogăție".

Socrate a zis: "Cel ce vrea să urmeze tuturor plăcerilor lui, la sfârșit va fi pierdut și în curând ruinat."

D. Despre nesocotință se povestește în *Viața sfinților părinți* că a fost o tânără fecioară care se numea Iacinta și care trăia întotdeauna ca cea mai cinstită persoană din lume. Și auzind povestindu-se printre femei multe despre plăcerile desfrâului (curviei), se gândi în sufletul său că ar trebui să încerce și ea să vadă dacă era aceasta o plăcere așa de mare cum spuneau femeile. Astfel că, într-o zi, a trimis după un tânăr de prin acele locuri, pe care îl iubea, încă de mică, mai presus de toate lucrurile de pe lume. Acela a venit de grabă și s-a culcat cu dânsa.

Dar într-o zi, după ce a făcut aceasta de mai multe ori, începu să se gândească la rușinea și la murdăria desfrâului. Și la fecioria pe care n-o mai putea redobândi. Și Iacinta s-a întristat atât de mult, încât s-a spânzurat.

A. După *Origen*, umilința este a înfrâna înălțarea voinței sufletului. Dar această reprimare nu trebuie să fie peste măsură de mare pentru că atunci omul cade în viciul înjosirii sau al scârbei.

Căci *sfântul Andronic* a zis: Viciul dezgustului de tine însuși constă în a te înjosi mai mult decât se cuvine. Iar umilința este de mai multe feluri sau forme:

Prima e să te arăți totdeauna mai mic decât alții.

A doua este să te supui cu blândețe fiecăruia la care trebuie.

A treia e să crezi întotdeauna că faci mai puțin decât poți.

A patra e să crezi că nu ești vrednic la toate lucrurile.

A cincea este să te temi de ceea ce este de temut.

Iar din umilință sau smerenie decurg patru virtuți:

Onoarea - adică să cinstești pe orice om cum se cuvine.

Reverența sau respectul, care constă în a te apleca la cei mai mari decât tine.

Supunerea, care constă în a te supune celor care au vreo calitate de a putea comanda.

Recunoștința sau gratificația, care constă în a recunoaște și a prețui serviciul care ți s-a făcut.

B. Virtutea umilinței se poate asemăna cu *mielul*, care este cel mai umil animal de pe lume, pentru că rabdă orice i se face și se supune fiecăruia. De aceea se află scris în *Sfânta Scriptură* miel (înger), pentru că Hristos este asemănat cu mielul.

C. Despre virtutea umilinței, *Solomon* a scris: "Dacă te-ar face cineva stăpânul lui să nu te înalți prea mult, ci să te arăți față de el astfel, încât să apară prin tine ca stăpân și al lucrurilor tale".

Isus Sirach a zis: "Nu cere lucruri mai presus decât tine și nu încerca lucruri mai mari decât tine".

Același a mai spus: "Comportându-te cu cea mai mare umilință în toate lucrurile, mai curând sau mai târziu vei afla mulțumire".

Hristos a spus: "Oricine se umilește va fi înălțat și cine se înalță va fi umilit".

Sfântul Petru a zis: "Dumnezeu se împotrivește celor mândri, iar celor smeriți le dă grație".

Sfântul Ieronim a zis: "La culmea virtuților nu se ajunge prin mărire, ci prin umilință".

Aristotel a zis: "Vrei să cunoști omul? Fă-l să aibă domnie, pentru cel rău se va îngâmfă, iar cel bun va deveni și mai umil".

Longin a spus: "Astfel cum păsările își strâng aripile când vor să zboare la înălțime, tot astfel se cuvine să se umilească cel care vrea să ajungă într-o situație înaltă".

Aristotel a zis: "Să faci onoare altora pentru că onoarea este a aceluia care-o face".

Seneca a zis: "Nu-l lauda pe altul în prezența sa, nici nu-l vorbi de rău în absența sa".

Socrate a zis: "Nici o cinste nu se pierde niciodată. Dacă cel pe care l-ai onorat nu o va face, ți-o vor face alții pentru el".

Solomon a vorbit astfel despre virtutea respectului: "Umilește sufletul în fața lui Dumnezeu, pleacă-ți capul la domnii cei mari și apleacă-ți urechile la strigătul poporului".

Cato a zis: "Dă locul tău celui mai mare".

Iisus Sirach a zis: "De la respect îți vine o bună mulțumire".

Sfântul Isidor a zis: "Nu căuta să egalezi pe cel mai mare decât tine și nu disprețui pe cel egal, nici pe cel mai mic decât tine".

Un înțelept a cugetat despre virtutea supunerii și a spus:

"Femeia care se supune bine bărbatului său, îl stăpânește".

Sfântul Isidor a spus: "Supunerea este scara de a ajunge pe culmea tuturor virtuților".

Socrate a zis: "Cine vrea să placă oamenilor, să îmbrace mantia supunerii".

Cato povestește și spune despre virtutea răsplătirii: "Când un prieten sărac îți dă un dar mic, primește-l cu plăcere și aduți aminte să-l lauzi pe deplin".

Încă: "Să lauzi în public binele pe care l-ai primit precum și pe cel care ți l-a făcut".

Galien a zis: "Cine slujește cu credință, este vrednic de răsplată".

Alexandru a zis: "Inima nobilă cere să ne aducem aminte de serviciile primite și să uităm injuriile".

D. Despre virtutea umilinței se citește în *Istoria Romei* că, dacă cei trimiși la război de împărați câștigau vreo victorie, când se

întorceau din luptă, romanii le făceau trei onoruri și trei dezonoruri.

Prima onoare era că tot poporul din Roma ieșea în afara cetății să-l întâmpine pe conducător.

A doua onoare era că învingătorul era pus într-un car, care era tras de patru cai albi. Și tot poporul mergea în jurul carului până [în piața din Campodoglio], unde era dus.

A treia onoare era că toți prizonierii, pe care îi luase în luptă, erau legați înapoia acestui car.

Prima dezonorare pe care o făceau învingătorului era că sus pe car puneau să șadă împreună cu el un om de cea mai proastă condiție, pe care ar putea să o aibă cineva. Și aceasta o făceau pentru a da exemplul că orice om, care face bine, poate să ajungă într-o asemenea situație.

A doua dezonorare era că acel om rău îi dădea palme puternice zicând: "Nu te mândri pentru că alții îți fac onoare și să știi că ești un om ca și mine".

A treia dezonorare și ultima era că fiecare putea să-i spună atunci, fără nici o pedeapsă, orice fel de răutăți și dezonoruri, pe care le-ar fi vroit.

CAP. XXX. DESPRE MÂNDRIE

A. Mândria, care este viciul opus umilinței, constă, după cele ce spune *Aristotel*, în a voi întotdeauna să pari că ești mai presus decât alții.

Și mândria este de mai multe feluri.

Este o mândrie a înălțării, care constă în a voi să stai întotdeauna înaintea oricui. Este apoi mândria stăpânirii, care constă în a vrea întotdeauna să stăpânești singur pe alții.

Este mândria nebuniei, care constă în a presupune că faci ceea ce omul nu poate să facă. Mândria lipsei de cunoștință este aceea când omul vrea să aibă o situație și o cinste mai mare, decât se cuvine crezând că lui i se cuvine orice lucru. E mânia grandoarei, adică să nu dai altora nici o cinste și să disprețuiești pe fiecare.

Din mândrie decurg în general toate viciile, dar în special trei lucruri:

Primul este lipsa de respect, care constă în a onora și a nu respecta pe cei mai mari decât tine.

Al doilea este lipsa de supunere, adică să nu te supui celor care dețin asupra lor vreo putere.

Al treilea este lipsa de recunoștință, adică să nu simți bunăvoința cuiva și să nu răsplătești serviciul care ți-a fost făcut.

B. Viciul mândriei se poate asemăna cu *șoimul de stâncă*, care vrea întotdeauna să stăpânească și să domnească peste toate celelalte păsări. Există asemenea șoimi care au cutezanța înfumurată să ucidă vulturul, care este regele tuturor păsărilor.

Și acolo unde șoimul își face cuibul bate toată coasta de jur împrejur și nu îngăduie să o mai folosească vreo altă pasăre, care trăiește din pradă, pentru că el singur vrea să aibă stăpânirea peste acea latură de munte.

C. *Solomon* a zis: "Trei feluri de oameni defaimă pe Dumnezeu: Săracul îngâmfat, bogatul mincinos și bătrânul nebun, care nu are minte.

Încă: "Între cei mândri există întotdeauna neînțelegeri".

Sfântul Bernard a zis: "Ce mare minune se petrece cu cei mândri, că ei nu pot să locuiască printre oameni pe pământ, nici nu pot să zboare [cu îngerii în cer]. Așadar ei trebuie să rămână cu demonii în văpaia focului, care să-i mistuie".

Platon a zis: "Viciul mândriei corupe oamenii și cu cât e mai mare mândria lor, cu atât o cunosc mai puțin".

Isus Sirach a zis: "Mândria este începutul tuturor păcatelor".

Sirach a mai spus: "Neînțelegerile și războaiele împuținează averea, iar mândria ruinează și cea mai bogată casă. Și aceasta se întâmplă din trei cauze:

Cea dintâi este pentru că mândria a fost primul păcat.

A doua e că nu există un alt lucru mai plăcut înaintea lui Dumnezeu pe care să nu-l întreacă mândria.

A treia este că din mândrie se nasc toate celelalte păcate, căci au rădăcinile în mândrie.

Iar deosebirea între gloria deșartă (înălțare) și mândrie este aceasta: că mândria constă în a crede înlăuntrul sufletului că valorezi mai mult decât alții.

Iar înălțarea sau gloria deșartă constă numai în a te făli înafară și în a vrea să fii lăudat. Astfel că mândria este înlăuntrul omului, iar înălțarea este în afară”.

Job a zis: “Dacă mândria s-ar sui până printre nouri, focul ar aprinde cerul și până la urmă s-ar preface în negură”.

Sfântul Isidor a zis: “După cum mândria e izvorul tuturor relelor, tot astfel mândria este ruina tuturor virtuților”.

Viciul lipsei de respect este semnul mândriei și al nebuniei.

Juvenal a spus: “Cel mândru trebuie să se însoțească numai cu măgarii, care nu au în sine nici un respect și nici o cinste”.

Sfântul Augustin a zis: “A te teme de nesupunere este cu mult mai mult decât a te teme de moarte”.

Sfântul Benedict a spus: “Din toate făpturile lumii numai trei sunt care nu se supun lui Dumnezeu: omul [bărbatul], femeia și diavolul”.

Solomon a spus: “Cine nu se va supune tatălui și mamei, va fi defăimat și blestemat de Dumnezeu”.

Seneca a zis: “A lua darul altuia înseamnă a-ți vinde libertatea proprie”.

Încă: “Dintre viciile mari nici unul nu este mai mare ca lipsa de recunoștință”.

Socrate a zis: “Bunurile celui care nu recunoaște binefacerea ce i-a fost făcută, nu vor putea să crească niciodată”.

Solomon a zis: “Nici un lucru nu întărește apropierea dintre oameni mai mult ca binefacerea”.

Încă: “Cine face rău pentru bine, răul nu va pleca din casa sa”.

Platon a spus: “Șase lucruri fac să se piardă serviciile (darurile) pe care omul le face: când trebuie să te rogi prea mult pentru acel serviciu; când întârzii prea mult până să-l faci; când îl faci cu fața tristă; murmuri și folosești cuvinte crude; când după ce ai servit omul, îți pare rău, sau când îi reproșezi serviciul făcut”.

D. În *Vechiul Testament* se citește despre mândrie că, după ce Dumnezeu a făcut pe Lucifer ca cel mai frumos și mai mare înger din cer, Lucifer deveni atât de mândru încât se gândi să se împotrivească lui Dumnezeu și să-i ia domnia.

Văzând Dumnezeu aceasta, a trimis pe sfântul arhanghel Mihail și a făcut ca Lucifer să cadă din cer împreună cu toți ai lui. Astfel mândria fu începutul primului rău.

A. Abstenența este o virtute prin care se înfrânează pofta spre lăcomie.

B. Și virtutea abstenenței se poate asemăna cu *asinul sălbatic*, care nu vrea să bea niciodată apă dacă nu este limpede. Dacă se duce la fluviu sau la râu și apa este tulbure, el va sta liniștit două sau trei zile, așteptând fără să bea, până ce apa se va limpezi bine.

C. În cartea *Suma vicțiilor* se povestește că, - pentru ca oamenii să nu mănânce și să bea prea mult, - Dumnezeu le-a făcut gura mult mai mică în raport cu mărimea corpului și cu toate celelalte animale.

Solomon a spus: "Cine este abstinent își dezvoltă și-și prelungește viața".

Sfântul Vasile a spus: "După cum calului i se pune frâu pentru a-l stăpâni, tot astfel și omul trebuie să-și înfrâneze poftele lăcomiei prin abstenență".

Varro a zis: "Abstenența este călăuza tuturor virtuților".

D. În *Istoria Romanilor* se citește despre virtutea abstenenței că mergând Alexandru cu oastea sa prin deșertul Babiloniei nu găseau nimic să mănânce. Lipsindu-le hrana mulți mureau de foame, după ce mâncaseră caii și alte animale, pe care le aveau cu ei.

Astfel unul din cavalerii săi găsind niște faguri de miere, în loc să-i mănânce el, i-a dus lui Alexandru de față cu lume multă. După ce Alexandru a luat fagurii aceia în mână, i-a aruncat într-un râu și a spus: "Dumnezeu nu vrea ca eu să trăiesc, nici să mor decât împreună cu cei care sunt aici".

Și unii dintre cei prezenți văzând că el aruncase fagurii în fluviu, intrară repede în apă ca să-i ia. Astfel s-au înecat mulți, care nu au putut rezista pentru că erau prea slăbiți de foame. Trecând apoi mai departe au dat peste locuințe, în care Alexandru cu toți oamenii săi au găsit ceea ce le trebuia.

A. Îmbuibarea este viciul opus virtuții abstenenței. Iar după cum spune *Cicero*, este pofta nemăsurată de a mânca și de a bea.

B. Viciul îmbuibării se poate asemăna cu *vulturul*, o pasăre care are o poftă lacomă de a mânca atât de mare, încât se duce și o sută de mile ca să găsească vreun stârv.

De aceea urmărește mult oștile și atunci când mulți vulturi umblă în urma oștilor, este semn de război.

C. Despre viciul îmbuibării se citește în cartea *Suma păcatelor* că toate relele vin din lăcomia îmbuibării, care îți ia memoria, tulbură mintea, face înțelepciunea să slăbească, strică sângele, orbește ochii, debilitază spiritul, îmbată limba, împuținează corpul. Și toate celelalte infirmități provin din lăcomia îmbuibării care aduce desfrâul, curvia și scurtează viața.

Sfântul Isidor a spus: "Dacă lăcomia îmbuibării nu este înfrânată de la început, în zadar mai lupți contra celorlalte vicii. Acolo unde există lăcomia, domnește curvia, desfrâul. Lăcomia este boala trupului și nebunia minții.

Solomon a zis: "Cine iubește îmbuibarea cu mâncare va trăi întotdeauna în sărăcie, iar cine iubește vinul, nu va fi niciodată bogat".

Încă a spus: "Vinul și femeile fac ca și oamenii înțelepți să răătăcescă".

Încă: "Nu te uita în pahar la vin că se bea cu plăcere, dar apoi ca un șarpe te mușcă".

Aristotel a zis: "Nu trăi în viciul animalelor, care urmăresc toate poftele gurii și trupului".

D. Despre viciul îmbuibării, al lăcomiei, se povestește în *Vechiul Testament* că atunci când Dumnezeu a făcut pe Adam și pe Eva, i-a așezat în rai ca să se bucure în libertate de bogății și să facă ce vor vrea, numai să nu mănânce fructe din măr.

După ce Dumnezeu a plecat, imediat a venit diavolul la Eva și atât de mult a ispitit-o, încât a făcut-o să mănânce din mărul acela.

Văzând Eva că a făcut rău călcând porunca lui Dumnezeu, se

A. După cum spune *Cicero*, castitatea este o virtute prin care, în mod rațional se frânează îndemnul la desfrâu sau curvie.

B. Virtutea castității se poate asemăna cu *turtureaua*, care nu greșește față de soț. Iar dacă se întâmplă ca să moară unul din soți, celălalt păstrează curăția. Nu poate să își găsească alt soț, întotdeauna își duce viața în singurătate. Nu bea niciodată apă limpede, nici nu șade în pom verde.

C. Despre virtutea castității, *sfântul Ieronim* a spus: "Scurtă e castitatea, care se pierde ușor la cel care nu-și înfrânează ochii, limba și inima".

În cartea *Suma viciilor* se spune: "Cine vrea să-și păstreze castitatea în mod desăvârșit, trebuie să se ferească de șase lucruri principale: Primul este să nu mănânce și să nu bea de prisos sau mult, pentru că în *Viața sfinților părinți* se spune că după cum este cu neputință să stingi vâlvătaia focului, care este în paie, tot astfel este cu neputință să înfrânezi pofta arzătoare a curviei, când trupul este îmbuibat bine.

Al doilea este să te ferești de trândăvie. *Ovidiu* a spus: "Fugi de lene și va pieri curvia".

Al treilea este ca omul și femeia să se ferească de a sta împreună. *Sfântul Bernard* a spus: "Că a vorbi prea des un om cu o femeie și a se păzi să nu păcătuiască, este un lucru mai mare decât a învia morții".

Al patrulea este să te ferești de proxeneți sau de oamenii,

care îndeamnă la desfrâu. *Sfântul Grigorie* a spus că nu există un alt viciu, care să strice trupul așa de ușor cum face curvia, pentru că este un viciu natural. De aceea trebuie să te păzești de curvie mai mult decât de toate celelalte vicii.

Al cincilea este să nu stai acolo unde se vorbește sau se săvârșește curvia. *Sfântul Silvestru* a zis: ..."Viciul curviei este făcut ca și maimuța, care vrea să facă tot ceea ce vede că face altul."

Al șaselea este să te ferești de a auzi cântece lumești, orchestre și jocuri. *Pitagora* a zis: "Iarba verde se face în apropierea apelor. Viciul desfrâului se naște din cântece de orchestre, din jocuri, hore și din cântări".

D. În *Viața sfinților părinți* se povestește despre virtutea castității că a fost o călugăriță, de care era îndrăgostit un boier mare pe moșia căruia se afla mănăstirea. Trimisese la ea de multe ori cerându-i stăruitor ca să-i facă voia, dar călugărița întotdeauna refuzase. Într-o zi s-a ridicat boierul cu mânie și a purces el însuși la mănăstirea aceea și a scos-o pe călugăriță afară cu forța, voind să o ducă acasă la el. Atunci călugărița, văzând aceasta, că nu se înduplecă cu nimic, nici cu rugăminți, nici de milă, l-a întrebat pe boier de ce-i face aceasta și de ce o place pe ea mai mult decât pe oricare alta din mănăstire, unde sunt mult mai frumoase decât ea! Iar el răspunse: "Pentru ochii tăi, căci sunt așa de frumoși!"

Atunci călugărița zice: "Fiindcă văd de acum că numai aceasta vă place, vă voi lăsa să vă săturați pe deplin dorința. Îngăduiți-mi numai să mă întorc până în chilia mea pentru niște lucruri ale mele și apoi voi merge acolo, unde voiți".

Atunci boierul a poruncit să o lase. Călugărița s-a dus în chilie și și-a scos amândoi ochii. Porunci să-l cheme pe boier și-i spuse: "De vreme ce ai îndrăgit ochii mei atât de mult, ia-i și fă ce vrei cu dâșii".

Atunci boierul a plecat înspăimântat cu totul și foarte amărât. Astfel călugărița și-a salvat fecioria, voind să-și piardă mai degrabă ochii, așa cum zice evanghelia lui Hristos.

A. Curvia este viciul, care se împotrivește virtuții castității. După cum se povestește în cartea *Suma viciilor*, curvia sau desfrâul este de patru feluri:

Primul constă din veșminte, din ungerea cu pomezi, în băi și în atingeri, ori mângâieri.

Al doilea mod e desfrâul sau preacurvia, care este atunci când bărbatul cu femeia nu sunt căsătoriți și se împreună trupește între ei.

Al treilea este adulterul, adică când bărbatul, sau amândoi sunt căsătoriți.

Al patrulea mod este incestul, adică atunci când o rudă se culcă cu o altă rudă a sa.

Al cincilea mod de desfrâu este păcatul care se face contra naturii și care nici nu se poate numi, atât de mare este orbirea lui împruțită.

Ieronim a spus: "E tare anevoios lucru ca în bogăție să se păstreze castitatea".

Sfântul Grigorie a spus: "Desfrâul topește trupul, pângărește sufletul, ia fecioria, răpește numele cel bun, înjosește oamenii și mânie pe Dumnezeu".

Din viciul desfrâului decurge robia, după cum a spus *Cicero*: "Cel care este robit de desfrâu, nu poate judeca pe alții; aceluia îi comandă femeia, îi impune legi. Acela nu mai crâcnește nimic. Din contră, se numește mai rob decât sunt robii răscumpărați".

B. Iar desfrâul se poate asemana cu *liliacul*, care este cel mai desfrânat animal din câte există.

Din cauza poftii foarte mari, pe care o are ca să curvească, nu ține seama de nici o ordine naturală din inima sa, cum fac celelalte animale. Astfel că se împreună între ei așa cum se găsesc: bărbat cu bărbat, și o femeie cu altă femeie.

C. *Sfântul Bernard* a spus: "Diavolul nu se bucură atât de mult de nici un păcat ca de păcatul curviei. Cauza este aceasta: Că diavolul poate săvârși toate celelalte păcate afară de păcatul curviei. De aceea foarte rareori vei afla ca să nu păcătuiască oameni cât mai

mulți împotriva curviei”.

Sfântul Isidor a zis: “Dacă oamenii desfrânați ar fi uciși cu pietre, cum era în timpurile vechi, nu ne-ar ajunge pietrele de pe pământ, atât de mulți curvari sunt”.

Horatiu a zis: “Lucrurile prospere, bogăția, aduc desfrâul, iar cele contrarii, adică sărăcia, fac ca desfrâul să piară”.

Persio a zis: “Cinci lucruri risipesc bogăția: lăcomia, la mâncare și băutură, jocurile de cărți, desfrâul sau curvia, războaiele și femeile”.

Ovidiu a zis: “Nu te înduioșa de plânsul femeii, pentru că în timp ce se gândește să înșele pe alții, își prefăce ochii a plânge cu multă măiestrie”.

Seneca a spus: “Dacă te-ai gândi la sfârșitul actelor de desfrâu, ți-ar displace începutul”.

Solomon a zis: “Nimeni nu poate să bage focul în sân, fără să nu-i ardă hainele și nimeni nu poate să umble pe jeratec și să nu-și ardă tălpile. Tot astfel nu se poate sta cu o femeie fără ca omul să nu păcătuiască”.

Solomon a spus: “Curvarii se cunosc după ridicarea ochilor și a sprâncenelor”.

Încă: “Prea puțin valorează să pui femeia curvă sub pază”.

Încă: “Trei lucruri sunt care nu se pot sătura niciodată: Cel dintâi este infernul; al doilea este vasul natural al femeii; al treilea este pământul, care nu se satură niciodată de apă; și al patrulea este focul, care nu zice niciodată «deajuns»”.

Încă: “Trei lucruri îmi sunt grele de cunoscut, iar pe al patrulea nu îl pot înțelege în nici un fel: Calea vulturului în aer; cărarea șarpelui pe piatră; dâra corăbiei prin mijlocul mării și drumul copilandrului în adolescența sa. Tot astfel este calea femeii desfrânate.

Sfântul Pavel a spus: “Dumnezeu a pus în desfrâu toate crimele (plăcerile) din lume”.

Aristotel a zis: “Crede cu tărie că desfrâul este risipirea trupului, scurtarea vieții, stricarea virtuților, călcarea legii și a obiceiurilor femeii în general”.

Ovidiu a zis: “Tânărul desfrânat păcătuiește, dar bătrânul desfrânat înnebunește”.

Despre înrobirea acestui viciu, *Solomon* sfătuiește: “Ascultați cei mici, O! cei mari și cu celălalt popor în întregime și voi stăpânitori

ai pământului: în vina ta să nu dai niciodată stăpânire asupra-ți nici din partea fiului, nici a soției, nici a fratelui, nici a vreunui prieten, pentru că este mai bine ca alții să se roage de tine, decât ca tu să aștepti la mâna altora”.

Încă: “Cel care primește un serviciu de la cineva se împrumută, este un rob, un îndatorat, al aceluia”.

Legea a spus: “Robia, îndatorarea, este comparată cu moartea”.

Esop a spus: “Cine are ceea ce i se cuvine, trebuie să se mulțumească și să nu aparțină altuia, ce poate fi al său”.

Încă: “Libertatea nu se poate vinde nici pentru tot aurul din lume”.

Socrate a spus: “Cine este în puterea altuia, trebuie să urmeze plăcerile aceluia, mergând împotriva voinței sale”.

D. Despre viciul desfrâului se citește în *Istoria Romei* că împăratul Teodosie avea un fecior, despre care medicii spusese că dacă până la patrusprezece ani va vedea lumina Soarelui sau a focului, își va pierde vederea. Astfel că împăratul a poruncit ca să-l închidă într-un turn împreună cu o sută de doici, care trebuiau doar să-l hrănească. Și a stat până la împlinirea sorocului [de 14 ani] fără să fi văzut lucrurile de pe lume.

Apoi fiind scos afară, împăratul a poruncit să-l învețe credința în Dumnezeu, spunându-i ce era raiul și iadul, unde duce diavolul pe oamenii, care săvârșesc rău pe lumea aceasta. Apoi porunci să-i arate cu rânduială și celelalte lucruri, oamenii, femeile, caii, câinii și păsările și fiecare din celelalte lucruri, pentru ca să aibă cunoștință despre toate. Iar feciorul văzând acestea, a început să întrebe despre numele fiecărui lucru. Și i s-a spus despre toate.

Iar când a ajuns să întrebe și despre numele femeii i s-a răspuns în glumă: “Femeile se numesc diavolii, care duc pe oameni la iad”.

Făcându-se aceasta, împăratul l-a întrebat ce i-a plăcut mai mult din cele ce văzuse. Feciorul a răspuns: “Diavolii care duc pe oameni la iad”, pentru că știa el bine cine erau diavolii, ce era iadul și raiul.

DESPRE MODERANȚĂ SAU MĂSURĂ

A. Moderanța sau măsura, după cum spune *Andronic*, constă în a avea un fel echilibrat în toate lucrurile, evitând întotdeauna ce e prea mult și prea puțin. Această virtute se formează și se călăuzește prin alte două virtuți, cum este rușinea și cinstea, după cum spune *Damaschin*:

“Rușinea constă în a te teme de orice lucru josnic, pe care omul l-a făcut sau l-ar face”.

Iar cinstea, după cum spune *Macrobio*, constă în a face numai lucruri frumoase și de onoare. Astfel virtutea moderanței este ca și cârmaciul care conduce corabia, o comandă și o mână. Tot astfel moderanța conduce toate celelalte virtuți din lume onorabile, frumoase și cuminți. De aceea o așez după celelalte virtuți, așa cum stă și cârmaciul la urma corăbiei.

Rușinea este ca și cârma, care ferește corabia ca să nu se izbească de vreun loc periculos. Astfel rușinea nu lasă ca virtutea moderanței să alunece spre vreun lucru urât și josnic, salvând-o de la orice murdărie.

Cinstea este ca și vâslele cu care se conduce corabia pe calea cea bună și dreaptă.

Astfel cinstea conduce moderanța spre toate lucrurile frumoase, cinstite și de onoare.

Din virtutea moderanței decurge amabilitatea, politețea.

Persian a spus: “Amabilitatea constă numai din trei lucruri: să fii un om generos, să ai obiceiuri frumoase; să vorbești politicos. Și din politețe își are începutul gentilețea, după cele ce spune *Alexandru*: “Gentilețea însemnează obiceiuri frumoase și virtuozitate și o veche bogăție (adică noblețe).

B. Și poate să se asemene virtutea moderanței cu *ermelinul*, care este cel mai moderat, mai gentil și mai nobil animal din lume. Nu mănâncă niciodată vreun lucru murdar și nu mănâncă niciodată decât o singură dată pe zi. Iar când plouă, nu iese niciodată afară din viziuna sa ca să nu se întineze cu nimic. Și de aceea nu stă niciodată decât numai în loc uscat. Iar când vânătorii vor să-l prindă, îi înconjoară toată viziuna sa cu noroi. Și așteaptă până el iese afară, apoi îi astupă gura viziunii cu noroi. *Ermelinul* începe să fugă și ajungând la noroi, se lasă mai bine să-l prindă, decât să-și murdărească picioarele. Atât de mare este noblețea sa.

C. Varo a zis: "După cum toate lucrurile au nevoie de măsură, tot astfel nici un lucru fără de măsură nu poate să dureze".

Quirada a zis: "Toate lucrurile care nu au moderanță în sine, își pierd virtutea (darul).

Socrate a zis: "După cum calul se conduce prin frâu, tot astfel prin moderanță se țin toate virtuțile".

Legea spune: "Cine sughe mult, trage și sânge".

Juvenal a spus: "Din toate lucrurile, mijlocul este cel mai bun".

Galien a zis: "Prin prea mult și prin prea puțin, se strică toate artele și toate virtuțile".

Seneca a zis: "Cine aleargă mult, adesea se și împiedică".

Aristotel a zis: "Tot ceea ce este peste măsură, devine de nesuferit".

Gualfredo a spus: "Puțină fiere face să se amărească multă miere. Ori unde este un viciu mic strică multe virtuți".

Platon a zis: "Nu există nici un lucru rău, dacă îl folosește cu măsură. Păcatul cel vechi face rușine nouă".

Avicena a zis: "Cine vrea ca toate lucrurile să-i pară bune și dulci, să le săvârșească rareori".

Seneca a scris despre virtutea rușinei: "Fără de rușine, nu poate fi nici un lucru nici drept, nici cinstit".

Solomon a spus: "Acolo unde este rușinea, este și credința".

Încă: "Cine se teme de rușine, rareori va găsi vreo insultă".

Seneca a zis: "Rușinea în tinerețe este semn bun".

Sfântul Isidor a spus: "Poartă întotdeauna rușinea înaintea feței tale".

Cassiodor a zis: "Cine nu se teme de rușine, va fi înmormântat de viu".

Platon a zis: "Pentru cine nu se teme de rușine, mai bine moartea, pentru că nu există alt viciu mai rău la un om".

Solomon a spus: "Cel rușinos nu poate fi dezonorat, nici cel umil nu poate fi urât și nici cel generos nu poate trăi rău".

Despre virtutea onestității, *Platon* a spus: "Cine nu are în sine onestitate, nu mai prețuiește nici o altă virtute, ci viciile".

Socrate a zis: "Onestitatea acoperă adulterul".

Andronic a spus: "Onestitatea dorește cu lăcomie toate virtuțile".

Sfântul Augustin a spus: "Onestitatea omului se cunoaște după căutătura ochilor".

Platon a spus despre politețe: "După cum apa stinge focul, tot astfel gentilețea defectele omului".

Homer a spus: "Cine vrea să scape de primejdiile acestei lumi, să se însoțească cu amabilitatea, cu politețea".

Socrate a zis: "Nici un lucru nu poate să fie la om mai frumos decât politețea".

Salutius a zis: "Iarba de pe poiană înveșmântează pământul, iar politețea acoperă defectele omului".

Despre noblețe ne povestește *Platon* și zice: "Noblețea nu este altceva decât virtutea sufletului".

Seneca a zis: "Numai virtutea este aceea care face pe un om să fie nobil".

Socrate a zis: "Noblețea omului constă în sufletului lui valoros".

Încă a zis: "Gentilețea împrumutată este ca o oglindă care arată ceea ce este înăuntru".

Aristotel a spus: "Soarele încălzește noroiul și nu se lipește de el. Tot astfel gentilețea, care este împrumutată, nu are decât numele".

Semnele nobleței sunt acestea: Să fii liber. Să-ți aduci aminte de servicii. Să fii blând. Să ai milă de altul, să fii pios, mărinimos. Să te temi de necinste, care e soția oricărui lucru murdar. Să ai suflet valoros".

D. Despre virtutea moderanței se citește în *Biblie* că la început Dumnezeu a făcut cerul și pământul, apoi a hotărât cu rânduială toate celelalte lucruri. Și a despărțit ziua de noapte. Și acestea le-a făcut într-o zi de dimineață până seara.

A doua zi a despărțit cerul de ape și le-a împărțit prin pământ.

A treia zi a făcut cu rânduială marea, în care se varsă toate apele. Și a orânduit ca pământul să producă arbori și ierburile cu semințe de tot felul.

A patra zi a făcut Soarele, ca să lumineze ziua și Luna și stelele ca să lumineze noaptea.

A cincea zi a făcut păsările și fiarele și toate animalele din lume.

A șasea zi a creat pe Adam din pământ, după asemănarea sa. Apoi a creat pe Eva dintr-o coastă a lui Adam, pe care i-a scos-o din corp când dormea. Și la amândoi le-a spus: "Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul. Și stăpâniți peștii mării și zburătoarele văzduhului și toate celelalte vietăți, care sunt pe pământ".

A șaptea zi s-a odihnit de lucrarea pe care o făcuse.

IZVOARE, AUTORI ȘI CĂRȚI

Alexandria - renumită carte populară; istoria miraculoasă a faptelor războinice ale lui Alexandru cel Mare, regele Macedoniei. Scrisă în grecește, a fost tradusă în numeroase limbi, cel mai vechi manuscris românesc cunoscut datând de la începutul secolului al XVII-lea.

Alexandru cel Mare, cunoscut îndeobște sub numele de Alexandru Macedon (356-323 a. Hs.), rege al Macedoniei, fiul lui Filip. Biografia sa a scris-o în vechime mai mulți istorici.

Andronic, din Rodos (65-50 a. Hs.), conducător al școlii peripatetice din Atena, vestit mai ales prin restituirea operelor lui Aristotel și Theophrast. A petrecut mult timp în Roma, ca recunoscut filosof.

Sfântul Andronic, ucenic al Domnului, amintit în *Noul Testament* împreună cu Iunia - soția lui - amândoi creștini, colaboratori ai sfântului apostol Pavel. Sunt prăznuiți de către Biserică la 17 mai.

Arrianus Flavius, scriitor grec, dintre operele sale cele mai cunoscute fiind: *Enchiridion epicteti*, *Diatribae epicteti*, *Anabasis* și *Istoria războaielor lui Alexandru cel Mare*.

Aristotel (384-322 a. Hs.), filosof grec, o vreme discipol al lui Platon, de la 343 dascăl al lui Alexandru cel Mare. Opera sa o alcătuiesc, cu precădere, scrieri de logică, metafizică, etică.

Sfântul Augustin (354-430 d. Hs.), unul dintre cei mai însemnați părinți bisericești, episcop în Ipona (Hippo), în Africa. Autor a mai multor scrieri filosofice, dogmatice, polemice, exegetice morale și ascetice, practice și epistole, una din cele mai vestite fiind *De civitate Dei*, o apologie istorico-dogmatică a creștinismului.

Avicenna (980-1037 d. Hs.), medic și filosof. Lui i se datorează cea mai completă carte medicală din evul mediu: *Canon medicinae*.

Beda, numit Venerabilis (673-735 d. Hs.), călugăr benedictin englez, un erudit, cu multe opere teologice, filosofice, filologice și comentarii la Sf. Scriptură. O ediție a operei sale a se vedea la Migne (*Patrologia latina*).

Sfântul Bernard, de Clairvaux, părintele misticilor din evul mediu (1091-1153).

